ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Τεύχος 119, Ιούλιος - Αύγουστος 2005

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Περισσότεροι από 175.000.000 άνθρωποι στον κόσμο, το 2% δηλαδή του παγκόσμιου πληθυσμού, ζουν σε χώρα της οποίας δεν έχουν την υπηκοότητα, και ότι ο ένας στους τριανταπέντε κατοίκους του πλανήτη μας αναζητά εργασία και καλύτερες συνθήκες ζωής σε μια άλλη χώρα. Παρόλο που σήμερα ζούμε στην εποχή της διεθνοποίησης και αλληλοδιαπλοκής των οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων σε μια εποχή που μέσα στις σύγχρονες πολύ - πολιτισμικές κοινωνίες της πληροφορίας κάθε λογής σύνορα καταργούνται, προκαλεί έκπληξη, μοιάζει αντιφατικό, διαχωριστικές γραμμές ή λογικές διάκρισης να υιοθετούνται αλλά και να προβάλλονται με ιδιαίτερο ζήλο. Ο μετανάστης, ο οικονομικός μετανάστης, ο ξένος, ο διαφορετικός, αντιμετωπίζεται συχνά ως αναγκαίο κακό. Είναι ευπρόσδεκτος σε ότι αφορά την παροχή απ΄ αυτόν φτηνής εργασίας, άρα ως σημαντικός παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης, αλλά την ίδια στιγμή είναι ανεπιθύμητος ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ή ως διεκδικητής μιας θέσης εργασίας. Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ σε αυτό το τεύχος, παρουσιάζει τις παρατηρήσεις της ΓΣΕΕ στο σχέδιο νόμου για τη μετανάστευση. Επιπλέον παρουσιάζονται άρθρα σχετικά με τις απόψεις της ΓΣΕΕ για το σχέδιο νόμου που αφορά τις συμπράξεις του Δημόσιου και Ιδιωτικού τομέα, τη στρατηγική της Λισαβόνας και την ανάγκη μετάβασης σε ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο. Επιπλέον η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ παρουσιάζει τα βασικά σημεία της ετήσιας Έκθεσης για την Κυπριακή Οικονομία και την Απασχόληση το 2004. Τέλος, παρουσιάζονται οι δραστηριότητες του ΙΝΕ-/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ το τελευταίο διάστημα.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ • ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Πολυζωγόπουλος • **ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:** ΤΟ Δ.Σ. ΤΟΥ ΙΝΕ, *Πρόεδρος:* Χρήστος Πολυζωγόπουλος, *Αναπληρωτής Πρόεδρος:* Α. Αποστολόπουλος, *Αντιπρόεδρος:* Π. Βούτος, Δ. Στρατούλης, Γ. Ποντικός, *Γρ. Οικονομικού:* Κ. Πουπάκης, *Διευθύνων Σύμβουλος:* Φ. Φατούρος, *Μέλη:* Α. Βλάχος, Π. Γρατσάνης, Στ. Κουτσιούμπελης, Ν. Τσιούνης, Α. Μητρόπουλος, Γ. Ντάσης, Δ. Παρλαβάντζας, Λ. Τέσκος, Σοφ. Κοντόπουλος, Σωτ. Νικολαρόπουλος • **ΓΡΑΦΕΙΑ:** Εμμ. Μπενάκη 71Α, Αθήνα 106 81, Τηλ: 210 3327710, 210 3327726, Fax: 210 3304452 • **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:** www.inegsee.gr • **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ:** ΚΑΜΠΥΛΗ, Αντιγόνης 60, Τηλ: 210 5156820, Fax: 210 5156811

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ «ΕΊΣΟΔΟΣ, ΔΙΑΜΟΝΉ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΉ ΈΝΤΑΞΗ ΥΠΗΚΌΩΝ ΤΡΊΤΩΝ ΧΩΡΏΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΉ ΕΠΙΚΡΆΤΕΙΑ»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Παρόλο που σήμερα ζούμε στην εποχή της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης, οικονομικής αλλά και κοινωνικής, σε μια εποχή που μέσα στις σύγχρονες πολύ – πολιτισμικές κοινωνίες της πληροφορίας κάθε λογής σύνορα καταργούνται, προκαλεί έκπληξη, μοιάζει αντιφατικό, διαχωριστικές γραμμές ή λογικές διάκρισης να υιοθετούνται αλλά και να προβάλλονται με ιδιαίτερο ζήλο.

Σ΄ αυτό, λοιπόν, το πλαίσιο, από τη μια δηλαδή της παγκοσμιοποιημένης, της διεθνοποιημένης κοινωνίας και από την άλλη των στεγανών που εξακολουθούν να θέτουν έννοιες όπως η υπηκοότητα, η καταγωγή, το έθνος, σ΄ αυτό ακριβώς το σημείο θα πρέπει να αναπτυχθεί σήμερα όλος ο προβληματισμός για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος.

Το πόσο σημαντική αλλά και επείγουσα είναι η αναζήτηση λύσεων μέσω ευέλικτων πολιτικών για τα προβλήματα που συνεπάγεται η μετανάστευση μοιάζει προφανές. Αρκεί να αναφερθούμε στο ότι

- Η ροή των εξ Ανατολών μεταναστευτικών ρευμάτων συνεχίζεται με αμείωτη ένταση.
- Πόλεμοι, εμφύλιες συγκρούσεις, φτώχεια, δικτατορικά καθεστώτα συνεχίζουν να προκαλούν μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών από την Αφρική, την Ασία και τη Μέση Ανατολή.

Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε, ότι περισσότεροι από 175.000.000 άνθρωποι στον κόσμο, το 2% δηλαδή του παγκόσμιου πληθυσμού, ζουν σε χώρα της οποίας δεν έχουν την υπηκοότητα, και ότι ο ένας στους τριανταπέντε κατοίκους του πλανήτη μας αναζητά εργασία και καλύτερες συνθήκες ζωής σε μια άλλη χώρα.

Ο μετανάστης, ο οικονομικός μετανάστης, ο ξένος, ο διαφορετικός αντιμετωπίζεται με «περίεργο» τρόπο στην αυστηρά δομημένη ευρωπαϊκή κοινωνία. Συχνά ως αναγκαίο κακό. Είναι ευπρόσδεκτος σε ότι αφορά την παροχή απ΄ αυτόν φτηνής εργασίας, άρα ως σημαντικός παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης, αλλά την ίδια στιγμή είναι ανεπιθύμητος ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ή ως διεκδικητής μιας θέσης εργασίας.

Συχνά – και αυτή είναι η καλύτερη περίπτωση – αναγνωρίζονται στο μετανάστη

μόνο η νόμιμη παραμονή και η νόμιμη εργασία. Από εκεί και πέρα όμως; Μήπως η διαμονή και η εργασιακή ένταξη δεν αποτελούν προϋποθέσεις διεύρυνσης του κύκλου των δικαιωμάτων του μετανάστη, ατομικών, κοινωνικών αλλά και δημοσίων ακόμα; Δεν θα πρέπει η παρουσία του σε μια χώρα της οποίας δεν είναι υπήκοος να του διασφαλίζει ίση μεταχείριση, δικαίωμα στην εργασία και στην ασφάλιση, μη διάκριση, να του διασφαλίζει δηλαδή αυτό που ορισμένοι μελετητές ονομάζουν «κοινωνική υπηκοότητα»;

Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του ΄90, άλλαξε στρατόπεδο και από παραδοσιακά χώρα αποστολής μεταναστών, έγινε χώρα υποδοχής αλλοδαπού εργατικού δυναμικού που προερχόταν κυρίως από τις όμορες βαλκανικές χώρες.. Από αφετηρία, έγινε προορισμός. Χωρίς προηγούμενες εμπειρίες, με αμηχανία, χωρίς υποδομή αλλά με νωπές τις μνήμες αντίστοιχων μαζικών μετακινήσεων υπηκόων της για μια καλύτερη ζωή, μια δεύτερη ευκαιρία σε Αμερική και Ευρώπη, βρέθηκε η χώρα μας αρχές του 1996, με περισσότερους από 500.000 ανεπίσημους οικονομικούς μετανάστες κατ' εκτίμηση στην επικράτειά της. Η γεωγραφική της εγγύτητα προς τις γειτονικές χώρες του Βορρά, η συγκριτικά καλύτερη οικονομική κατάσταση της και κατά συνέπεια η κατακόρυφη άνοδος του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της, αποτέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες για την επιλογή της Ελλάδας ως τόπου παραμονής ή μόνιμης εγκατάστασης οικονομικών μεταναστών.

Κάτω από την πίεση αυτής της πραγματικότητας άρχισε πειραματικά μέσω των διατάξεων του Ν. 2434/1998 η διαδικασία της νομιμοποίησης, μιας νομιμοποίησης μαζικής, γραφειοκρατικής, όχι όμως αυστηρών προϋποθέσεων, σε σύγκριση τουλάχιστον με αντίστοιχες πρακτικές σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα προεδρικά διατάγματα 358 και 359/97 με τις βασικές ρυθμίσεις της νομιμοποίησης πέτυχαν παρά τον αυστηρά μεταβατικό χαρακτήρα τους να βγάλουν από τη γκρίζα ζώνη της παρανομίας 200.000 περίπου οικονομικούς μετανάστες να εξορθολογίσουν κατά το δυνατό την αγορά εργασίας, να ομαλοποιήσουν την κοινωνική συμβίωση. Όμως δεν είχαν ως στόχο – ούτε μπορούσαν άλλωστε – να επιλύσουν συνολικά το μεταναστευτικό πρόβλημα.

Αλλά και οι άλλες δύο νομοθετικές παρεμβάσεις ήταν εξίσου-αν όχι περισσότερο αποτυχημένες. Ο έντονα αναχρονιστικός νόμος 1975/91 περί αλλοδαπών δεν επιδέχεται καν κριτικής, ενώ σε ό,τι αφορά τον πρόσφατο Ν. 2910/2001 που με περισσή φιλοδοξία διαδέχτηκε τον προηγούμενο μετρά έως σήμερα περισσότερες από 60 τροποποιήσεις! Ειδικότερα για τον Ν.2910/2001 μπορούμε να πούμε πως δεν αποτελεί παρά μια εκσυγχρονισμένη συλλογή κανόνων που θεσπίστηκαν στη χώρα μας από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας μέχρι σήμερα. Ίδιοι στόχοι, πολλά έγγραφα, χρονοβόρα διαδικασία, υψηλό κόστος νομιμοποίησης, εξαντλητική γραφειοκρατία για εργοδότες και εργαζόμενους. Σε καμιά περίπτωση από τις διατάξεις του εν λόγω νόμου δεν προκύπτουν στοιχεία μιας συγκροτημένης όσο και συγκεκριμένης πολιτικής. Η μετανάστευση αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα και οι αλλοδαποί εργαζόμενοι ως απειλή για τους ημεδαπούς συναδέλφους τους. Περαιτέρω, η απουσία των κοινωνικών εταίρων από όλα τα στάδια των διαδικασιών που προβλέπει ο Ν.2910/2001 οδηγεί μοιραία στην προσπάθεια χάραξης μεταναστευτικής πολιτικής αποσπασματικά, χωρίς να συνδέεται δηλαδή η εργασία των μεταναστών στη χώρα μας με τη συνολική εργασιακή πολιτική που θα πρέπει να

έχει ως σκοπό, μεταξύ άλλων, την αύξηση της απασχόλησης, των κατώτατων μισθών, την εφαρμογή του 35ωρου κλπ.

Άρα για ποια επίλυση του μεταναστευτικού ζητήματος μιλάμε; Πέρασαν ήδη πάνω από 10 χρόνια από την πρώτη νομοθετική παρέμβαση. Κανείς δεν μπορεί πειστικά πλέον να ισχυριστεί το εύλογο της απειρίας της χώρας μας στη διαχείριση, πόσο μάλλον περαιτέρω στη χάραξη μεταναστευτικής πολιτικής.

Στην αρχή η Ελλάδα αντιμετώπισε την μετανάστευση σαν ένα ιστορικό ατύχημα, ένα παροδικό ατυχές συμβάν. Παραγνώρισε το γεγονός ότι οι μεταναστεύσεις είναι μόνιμα επανερχόμενα ιστορικά φαινόμενα που έχουν τις ρίζες τους στο αυτονόητο, στην άνιση κατανομή του πλούτου στον κόσμο. Όσο «ατυχής» είναι η άνιση κατανομή του πλούτου στον κόσμο, τόσο «ατυχής» είναι και η μετανάστευση. Επομένως δεν υπάρχουν δικαιολογίες στο εξής για αδράνεια, ατολμία, προχειρότητα ή σκοπιμότητες.

Η μεταναστευτική πολιτική είναι κατεξοχήν οριζόντια πολιτική. Απαιτεί εμπλοκή και σε πολυτομεακό διυπουργικό και σε τοπικό-περιφερειακό επίπεδο. Η μετανάστευση δεν είναι απλά ένα φαινόμενο αλλά μια διαδικασία της οποίας η κατανόηση απαιτεί διαρκή ερευνητική ανάλυση και βελτίωση των εργαλείων της στατιστικής παρατήρησης προκειμένου να χαραχτούν οι αναγκαίες πολιτικές.

Βρισκόμαστε ενόψει μιας τρίτης νομοθετικής παρέμβασης εξίσου αυτάρεσκα φιλόδοξη με την προηγούμενη. Μπροστά σ' έναν νέο νόμο που δεν κάνει τίποτα παραπάνω απ' το να μας υπενθυμίζει ότι το πρόβλημα παραμένει. Και ποιο είναι αυτό το πρόβλημα; Ο ορισμός του παράδοξου: η ανυπαρξία -πάλι-μεταναστευτικής πολιτικής! Βέβαια είναι συζητήσιμο κατά πόσο η απουσία θεσμικής πολιτικής για τη μετανάστευση για ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα ισοδυναμεί με μη ύπαρξη πολιτικής. Πάντα υπάρχουν πολιτικές. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση η πολιτική που επί σειρά ετών επιλέγεται και προωθείται είναι ο εκάστοτε νόμος να λειτουργεί ως **διαβατήριο** για τη μαύρη εργασία, ως μέσο ανάσχεσης δηλαδή για τον μετανάστη να αποκτήσει ή και κυρίως να διατηρήσει τη νομιμοποίησή του.

Οι αλλοδαποί αντιμετωπίζονται λιγότερο ως υποκείμενα δικαιωμάτων παρά ως αντικείμενα αντιφατικών ρυθμίσεων, αφού και το όποιο θετικό κατά περίπτωση περιεχόμενο των συγκεκριμένων αυτών ρυθμίσεων δεν έχει αποτέλεσμα στην πράξη. Έτσι οδηγούμαστε με μαθηματική ακρίβεια στη διατήρηση των μεταναστών σε μια ιδιότυπη ομηρία που ευνοεί και σε τελική ανάλυση συντηρείται από τα πρόσκαιρα οικονομικά οφέλη ορισμένων κοινωνικών στρωμάτων τα οποία διαβιούν μέσα από την αναπαραγωγή της εκμετάλλευσης και του αποκλεισμού. Εξακολουθεί η ανυπαρξία πολιτικής βούλησης προκειμένου να λυθεί το μεταναστευτικό ζήτημα αφού το μόνο μέλημα των προτεινόμενων πολιτικών είναι η αξιοποίηση των μεταναστών ως φθηνό εργατικό δυναμικό προς όφελος των εργοδοτών. Και η **γκρίζα ζώνη** παρανόμων ή ημιπαράνομων οικονομικών μεταναστών διαρκώς διευρύνεται.

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Θα πρέπει να συμφωνήσουμε πως αν αυτό που υπάρχει επιδέχεται αλλαγές τότε αυτό που βλέπουμε δεν είναι τα πάντα. Και αυτό που βλέπουμε στη συγκεκριμένη περίπτωση δηλαδή το υπό εξέταση σχέδιο νόμου σίγουρα επιδέχεται πολλών αλλαγών. Το ερώτημα που τίθεται επομένως είναι τι είναι αυτό που έχουμε να αλλάξουμε. Πάγια θέση του συνδικαλιστικού κινήματος αποτελεί η παραδοχή ότι οι οικονομικοί μετανάστες δεν είναι, δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Μια σύγχρονη μεταναστευτική πολιτική, επομένως, θα πρέπει να ανταποκρίνεται-ενσωματώνει τις εξής αρχές:

❑ Ίσης μεταχείρισης

α. Σε ότι αφορά τα εργασιακά δικαιώματα (ωράριο, μισθοί, δώρα, επιδόματα, υπερωρίες, αποζημίωση, άδειες κλπ.). Θα πρέπει να προωθείται όχι μόνο η θεσμική τους κατοχύρωση μέσω και της συνταγματικά κατοχυρωμένης θεμελιακής αρχής της ισότητας η οποία επιβάλλει συμπεριφορές χωρίς καμιά διάκριση εθνικότητας, θρησκεύματος, κοινωνικής, φυλετικής ή πολιτιστικής προέλευσης αλλά και η ουσιαστική τους κατοχύρωση μέσω αποτελεσματικού ελέγχου για την εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας στο σύνολό της.

β. Σε ότι αφορά την ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας (ίσες ευκαιρίες στην απασχόληση, αξιοποίηση γνώσεων, δεξιοτήτων, εμπειρίας, συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης, δια βίου εκπαίδευση κλπ.)

❑ Σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα αναφορικά με:

α. κοινωνική ασφάλιση

- Ισότιμη αντιμετώπιση από τους ασφαλιστικούς φορείς (π.χ. Σε ό, τι αφορά τα επιδόματα)

- Διμερείς διακρατικές συμφωνίες κατοχύρωσης και μεταφοράς συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στις χώρες υποδοχής προκειμένου αυτά να ενεργοποιηθούν όταν οι οικονομικοί μετανάστες επιστρέψουν στις πατρίδες τους. Άμεση ανάγκη προώθησης τέτοιων ρυθμίσεων με τις ευρωπαϊκές, βαλκανικές χώρες αποστολής μεταναστών

β. Οικογένεια

Αν και η οικογενειακή συνένωση αποτελεί τη σημαντικότερη μορφή μεταναστευτικής εισροής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και πιθανότατα οδηγεί σε σημαντική εξάρτηση των μεταναστών από το σύστημα κοινωνικής προστασίας των χωρών υποδοχής- στη συγκεκριμένη περίπτωση της Ελλάδας- ο οποιοσδήποτε σχεδιασμός για τον περιορισμό του δικαιώματος αυτού θα ήταν ανεπίτρεπτος. Αντίθετα, θα πρέπει με κάθε τρόπο να διαφυλαχτεί το δικαίωμα των μεταναστών για οικογενειακή επανένωση και να γενικευτεί η μη διάκριση στην προστασία του θεσμού της οικογένειας με άμεση εφαρμογή όλων των σχετικών διατάξεων που απολαμβάνουν και οι ημεδαποί.

γ. Υγειονομική Περίθαλψη

Απρόσκοπτη δυνατότητα πρόσβασης ανεπίσημων η μη αλλοδαπών στο εθνικό σύστημα περίθαλψης της χώρας χωρίς προϋποθέσεις.

δ. Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση αποτελεί βασικό παράγοντα κοινωνικοποίησης μαζί με την οικογένεια. Η οικογένεια όμως εξ ορισμού δεν μπορεί να βοηθήσει καθοριστικά στην ενσωμάτωση του μετανάστη και των παιδιών του αφού είναι φορέας αξιών του τόπου καταγωγής. Κατά συνέπεια, η εκπαίδευση αποτελεί το πρωταρχικό και ίσως το μοναδικό θεσμό που βοηθά στη διαδικασία ένταξης στην κοινωνία εγκατάστασης τόσο για τα παιδιά της δεύτερης γενιάς όσο και για τους ίδιους τους μετανάστες. Δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι σήμερα υπάρχουν σε γειτονιές της Αθήνας σχολεία όπου το ποσοστό των αλλοδαπών μαθητών αγγίζει το 70%. Χρειάζεται αναμφίβολα σοβαρή προσπάθεια προετοιμασίας του εκπαιδευτικού δυναμικού προκειμένου να αντιμετωπίσει με επιτυχία ένα τέτοιο πολυεθνικό σχολείο, μέσω ενισχυτικών διδασκαλιών, προγραμμάτων πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, εκμάθησης της γλώσσας και της ιστορίας των χωρών καταγωγής κλπ. Επομένως, οι εκπαιδευτικοί θεσμοί θα πρέπει να αναμορφωθούν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μη λειτουργήσουν απλά ως αφομοιωτικοί μηχανισμοί αλλά ως δομές κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και των παιδιών τους. Ο διάλογος προς αυτή την κατεύθυνση με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (πχ. ΟΛΜΕ) θεωρείται επιβεβλημένος.

ε. Κοινωνική Ένταξη

Η επιστημονική έρευνα καθώς και η εμπειρία της μετανάστευσης στην Ελλάδα δείχνει ότι μια μεγάλη μερίδα των μεταναστών επιθυμεί να ζήσει μόνιμα στη χώρα. Μέσα από αυτή την προοπτική, λοιπόν, διεκδικεί αναγνώριση της πραγματικής και ουσιαστικής κοινωνικής συμμετοχής και ένταξής της μέσα από την κατάκτηση δικαιωμάτων που δυνητικά μπορεί να βοηθήσουν ακόμη και στην απόκτηση της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη. Κρίνεται, επομένως, αναγκαία η

- Απομάκρυνση από στείρες λογικές ενσωμάτωσης με παράλληλη προώθηση του σεβασμού της διαφορετικότητας (ήθη, έθιμα, πολιτισμός, θρήσκευμα) των οικονομικών μεταναστών

- Κατοχύρωση δημοσίων δικαιωμάτων γι' αυτούς (δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης)

- Κατάργηση έμμεσων ή άμεσων θεσμικών ή μη εμποδίων συμμετοχής των αλλοδαπών στο συνδικαλισμό (κατάργηση και τυπικά διατάξεων που απαγορεύουν τη συμμετοχή αλλοδαπών στα συνδικάτα, Ν.1264/82 άρθρο107 ΕισΝΑΚ

❑ Οικονομικών προεκτάσεων

Συχνά ακόμα και οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές της παρουσίας των μεταναστών στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία αδυνατούν –καλούνται να απολογηθούν- προκειμένου να απαντήσουν σε δύο καίρια όσο και επίμονα επαναλαμβανόμενα ερωτήματα τα οποία ως στόχο έχουν να εκμαιεύσουν έναν ιδιότυπο «οικονομικό ρατσισμό»:

1. Υποκαθιστούν ή όχι οι αλλοδαποί τους ημεδαπούς εργαζόμενους κατά την κατάληψη των έτσι και αλλιώς περιορισμένων θέσεων εργασίας; Ευθύνονται ή όχι οι αλλοδαποί για τα υψηλά πο-

σοστά ανεργίας στην Ελλάδα; (Θεωρία υποκατάστασης)

2. Συμπιέζουν οι αμοιβές των αλλοδαπών τα επίπεδα μισθών των Ελλήνων εργαζομένων; Είναι ή όχι υπεύθυνοι οι αλλοδαποί για τη συρρίκνωση-καθήλωση των αμοιβών αλλά και άλλων εργασιακών δικαιωμάτων επειδή ενδεχομένως αποδέχονται δυσμενείς όρους απασχόλησης;(Θεωρία συμπίεσης)

Από καμιά μελέτη, σε καμία χώρα του κόσμου δεν έχουν προκύψει στοιχεία που να οδηγούν κατά τρόπο απόλυτο σε καταφατικές απαντήσεις στα ως άνω ερωτήματα, τα οποία άλλωστε είναι εκ των πραγμάτων ξεπερασμένα. Είναι μύθος ότι η μετανάστευση αυξάνει την ανεργία, αντίθετα η μετανάστευση οδηγεί σε αύξηση της απασχόλησης. Οι μετανάστες απασχολούνται κατά κύριο λόγο σε θέσεις εργασίας για τις οποίες δεν υπάρχει επαρκής προσφορά εργασίας από το ντόπιο ανθρώπινο δυναμικό. Με αυτό τον τρόπο διατηρούνται ή και αναπτύσσονται δραστηριότητες που απασχολούν αποκλειστικά μετανάστες, δραστηριότητες που χωρίς αυτούς θα ήταν καταδικασμένες σε μαρασμό και εξαφάνιση. Έτσι ο ενεργός πληθυσμός έχει άλλες επιλογές απασχόλησης, δραστηριοποιείται προς άλλες κατευθύνσεις, οι οποίες μεταξύ των άλλων περιλαμβάνουν καλύτερες θέσεις εργασίας, από την άποψη των καλύτερων αμοιβών. Κατά συνέπεια, η απασχόληση των μεταναστών έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και στο εισόδημα και στην απασχόληση των ελλήνων.

Σε ό,τι αφορά το πρώτο ερώτημα (υποκατάσταση), μια σειρά παραδειγμάτων σε ευαίσθητους τομείς όπου εμφανίζονται φαινόμενα υποκατάστασης είναι ενδεικτική:

- **Οικοδομικές εργασίες**

Κατά την περίοδο προετοιμασίας της χώρας για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων εμφανίστηκε έξαρση της οικοδομικής δραστηριότητας με συνέπεια η παροχή εργασίας στα έργα από οικονομικούς μετανάστες να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα έγκυρης παράδοσής τους. Αυτά η επιβεβλημένη όσο και ευεργετική προσφορά εργασίας έγινε δεκτή χωρίς διαμαρτυρίες.

- **Αγροτική Οικονομία (Εργάτες Γης)**

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει την τεράστια στήριξη του πρωτογενούς τομέα παραγωγής από τους οικονομικούς μετανάστες καθώς και συνεπακόλουθα την τόνωση των τοπικών οικονομιών στην περιφέρεια. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, παρατηρείται μία αναστροφή της κάμψης του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα, η οποία σταθερά καταγραφόταν τα τελευταία χρόνια από το 18% προς το 15%. Η σταθεροποίηση σε αυτό το ποσοστό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ένταξη και δραστηριοποίηση στην ελληνική γεωργία οικονομικών μεταναστών, κυρίως στις αγροτικές εργασίες που εμφανίζουν έντονη εποχικότητα.

- **Οικιακές βοηθοί**

Η παρουσία τους στην κατ' οίκον απασχόληση έρχεται να καλύψει το μεγάλο κενό του κράτους πρόνοιας σε ό,τι αφορά την παροχή σχετικών υπηρεσιών στους έλληνες εργαζόμενους (φύλαξη παιδιών, οιονεί κατ' οίκον νοσηλεία γερόντων κλπ)

- **Αποκλειστικές Νοσοκόμες**

Ορθολογική διευθέτηση της αγοράς εργασίας για τους εργαζόμενους στο συ-

γκεκριμένο τομέα μέσω ουσιαστικής διαχείρισης της προσφοράς-ζήτησης της ως άνω ειδικότητας από το οικείο σωματείο.

- **Κλωστοϋφαντουργία**

Η φαινομενική υποκατάσταση που εμφανίζεται στον κλάδο σαφώς δεν οφείλεται στην απασχόληση των οικονομικών μεταναστών. Τα αίτια της κρίσης στην ελληνική κλωστοϋφαντουργία θα πρέπει να αναζητηθούν στην υιοθέτηση μιας ανεξέλεγκτης νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής, η οποία κατά κύριο λόγο εκφράζεται με κλείσιμο βιοτεχνιών σε όλη την Ελλάδα και με την άνευ όρων μεταφορά της δραστηριότητάς τους σε χώρες με φθηνό εργατικό κόστος.

Σε ό,τι αφορά το δεύτερο ερώτημα (συμπίεση), μοιάζει αυταπόδεικτο ότι οι οικονομικοί μετανάστες δεν ευθύνονται για τα χαμηλά μεροκάματα των Ελλήνων. Αντίθετα, ευθύνες θα πρέπει να αναζητηθούν στη γενικευμένη μαύρη εργασία (αλλοδαπών και ημεδαπών) και στα υψηλά επίπεδα ανεργίας. Στα παραδείγματα που ακολουθούν η συρρίκνωση των μισθών αλλά και γενικότερα η μεταβολή των όρων εργασίας των ελλήνων εργαζομένων επί τω βλαπτικότερω είναι δεδομένη παρόλο που αποτελούν τομείς όπου απουσιάζει εντελώς η δυνατότητα απασχόλησης οικονομικών μεταναστών.

- **Εκπαιδευτικοί σε κάθε λογής φροντιστήρια (μη τήρηση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, μαύρη εργασία, καταστρατήγηση ωραρίου κλπ.)**
- **Εργαζόμενοι σε super-market**
- **Εργαζόμενοι σε Τράπεζες**
- **Συμβασιούχοι ΔΕΚΟ**

ΚΡΙΤΙΚΗ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟ ΕΞΕΤΑΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ

I. Σχολιασμός της πολιτικής-νομοθετικής παρέμβασης

Η γενική εικόνα που παρουσιάζει το υπό εξέταση σχέδιο νόμου δεν αφήνει περιθώρια για εκπλήξεις. Μάταια θα αναζητήσει κανείς επαναστατικές αλλαγές ή καινοτόμες ρυθμίσεις. Αμφίβολη είναι ακόμα και η δυνατότητα που παρέχει μέσω των προτεινόμενων διατάξεών του για άμεσες λύσεις στα παρόντα, κατά κύριο λόγο διαχειριστικά ζητήματα.

Συνοπτικά παρατηρείται:

1. Διατήρηση της ίδιας αναχρονιστικής, αμυντικής φιλοσοφίας των προηγούμενων μεταναστευτικών νόμων
2. Αρμοδιότητα των υπουργείων Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης και Δημόσιας Τάξης για τη χάραξη μεταναστευτικής πολιτικής παρόλο που το μεταναστευτικό ζήτημα εμφανίζεται ως κατεξοχήν ζήτημα απασχόλησης και όχι δημόσιας τάξης. Το εν λόγω σχέδιο νόμου αποτελεί ένα συνονθύλευμα διατάξεων αρμοδιότητας πολλών διαφορετικών υπουργείων ενώ Η πρωτοκαθεδρία θεωρείται θέση άκρως συντηρητική και αναχρονιστική.
3. Διατήρηση του φαινομένου της μαύρης εργασίας
4. Συνεχιζόμενη ικανοποίηση των απαιτήσεων της εργοδοτικής πλευράς για φθηνό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό
5. Διοικητική βελτίωση των ήδη και από τον προηγούμενο νόμο προβλεπόμενων διαδικασιών νομιμοποίησης (ενοποίηση

άδειας παραμονής, αρμοδιότητα ενός φορέα αντί τριών) η οποία θα έχει αποτέλεσμα μόνο υπό όρους (στελέχωση των αρμοδίων υπηρεσιών, ποσοτικά και ποιοτικά και όχι για παράδειγμα με συμβασιούχους)

6. Ρύθμιση κεντρικών ζητημάτων που προβλέπει ο νόμος στο μέλλον με υπουργικές αποφάσεις γεγονός που καταδεικνύει επιπολαιότητα και προκαλεί ανασφάλεια για ενδεχόμενη αλλαγή του ουσιαστικού περιεχομένου των διατάξεων.

ΙΙ. Διαπιστώσεις-Προτάσεις επί συγκεκριμένων διατάξεων

- Απονομή αδειών παραμονής μικρής διάρκειας

- Υψηλό κόστος στα παράβολα (πχ. Για μια τετραμελή οικογένεια απαιτείται ποσό ύψους 1.200 ευρώ για 2 έτη ανανέωση ενώ για αντίστοιχη οικογένεια η άδεια παραμονής αόριστης διάρκειας απαιτείται το ποσό των 3.600 ευρώ)

- Εξορθολογισμός του διαφορετικού ορίου ηλικίας για τα παιδιά προκειμένου να θεωρηθούν ως μέλη οικογένειας έλληνα πολίτη ή πολίτη της Ε.Ε (το 21ο έτος, άρθρο 61, § 2, περ. α') και υπηκόου τρίτης χώρας (το 18ο έτος, άρθρο 54, § 1, περ.α')

- Δυνατότητα ελεύθερης μετακίνησης των αλλοδαπών προκειμένου να εργαστεί σε όλη την επικράτεια της χώρας χωρίς τον περιορισμό της παρέλευσης τους ενός έτους από τη χορήγηση της αρχικής άδειας (άρθρο 15, § 4)

- Έλλειψη δυνατότητας μετατροπής της άδειας παραμονής από εξαρτημένης εργασίας σε ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα και το αντίθετο (άρθρο 12, § 5)

- Απαγορευτική η προϋπόθεση η τραπεζική κατάθεση ποσού ύψους τουλάχιστον 60.000 ευρώ για την άσκηση ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας (άρθρο 24, § 1,περ. α')

- Σε ό,τι αφορά την οικογενειακή επανένωση:

  1. Να υπολογίζεται όχι το προσωπικό αλλά το οικογενειακό εισόδημα (άρθρο 53, περ. γ') με παράλληλη δυνατότητα άμεσου δικαιώματος εργασίας και στον άλλο σύζυγο (άρθρο 59, περ. β')
  2. Το ύψος του εισοδήματος να υπολογίζεται με βάση το επίδομα ανεργίας (άρθρο 53, περ. γ')
  3. Να μην υπάρχουν προσαυξήσεις στο εισόδημα ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών δεδομένου ότι ούτε στο επίδομα ανεργίας υπάρχουν αντίστοιχες προσαυξήσεις (άρθρο 53, περ.γ')

- Σε ό,τι αφορά το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος (άρθρο 67)

Το γεγονός ότι ο μετανάστης που διαμένει νόμιμα κατά τα τελευταία πέντε χρόνια στη χώρα μπορεί να αποκτήσει την ιδιότητα του επί μακρόν διαμένοντος αποτελεί θετική εξέλιξη σε πάγιο αντίστοιχο αίτημα των συνδικάτων. Προτείνεται ως έναρξη της πενταετίας ο χρόνος της αρχικής νομιμοποίησης του μετανάστη (ήδη με τις ρυθμίσεις των διαταγμάτων 358, 359-1997) Όμως η υιοθέτηση ως κριτηρίου για την απόκτηση της ως άνω ιδιότητας εννοιών που επιδέχονται έντονες αξιολογικές κρίσεις καθώς και ακραία διακριτική ευχέρεια από πλευράς

της διοίκησης όπως το ήθος και η προσωπικότητα (άρθρο 68) καθιστά τη διάταξη εξαιρετικά συντηρητική και επικίνδυνη. Η επαρκής γνώση της ελληνικής γλώσσας ως κριτήριο απόκτησης της ιδιότητας του επί μακρόν διαμένοντος προτείνουμε να διατηρηθεί με παράλληλη δυνατότητα εκμάθησής της από τον μετανάστη μέσω υποστηρικτικών δομών θεσμοθετημένων από την πολιτεία. Επίσης, είναι αυτονόητο ότι θα πρέπει να καταργηθεί ο όρος επαρκές κατάλυμα (άρθρο 67, § 1, περ.γ')

ΤΡΙΤΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Θα πρέπει άμεσα να γίνει σαφές κατά πόσο υπάρχει τελικά πολιτική βούληση να δοθεί μια τρίτη δυνατότητα ευρείας νομιμοποίησης των ανεπίσημων οικονομικών μεταναστών στη χώρα μας . Σε αντίθετη περίπτωση η διασπορά αντιφατικών πληροφοριών από τους πλέον αρμόδιους εμπλεκόμενους φορείς (πχ. Υπουργείο Εσωτερικών) θα πρέπει να θεωρηθεί όχι μόνο σκόπιμη αλλά και επικίνδυνη. Τα συνδικάτα προτείνουν την υιοθέτηση άμεσα διατάξεων για μια νέα μαζική νομιμοποίηση που δεν θα εξαρτάται από τον αριθμό των ενσήμων του οικονομικού μετανάστη, που δεν θα ενισχύει εισπρακτικούς και μόνο μηχανισμούς εξαγοράς των απαιτούμενων ενσήμων, που δεν θα καθιστά τον αλλοδαπό συνάδελφο υποκείμενο πιέσεων και εκβιασμών από τον εργοδότη, που θα καλεί το κράτος να αναλάβει τις ευθύνες του και να ενεργοποιήσει τους ελεγκτικούς μηχανισμούς του προκειμένου να αποδείξει την απασχόληση του αλλοδαπού. Οι ρυθμίσεις που θα υιοθετηθούν θα πρέπει να είναι σαφώς ευνοϊκότερες για όσους απέκτησαν νομιμοποιητικά έγγραφα το 2001 και στο συνέχεια περιέπεσαν σε καθεστώς παρανομίας για λόγους συχνά ανεξαρτήτως υπαιτιότητάς τους. Σε ό,τι αφορά τους μετανάστες που έχουν εντελώς αρρύθμιστο το καθεστώς παραμονής και εργασίας τους στη χώρα θα πρέπει ακολουθώντας το πρόσφατο ισπανικό παράδειγμα τα συνδικάτα να προκαλέσουν τριμερή διάλογο προκειμένου να αποφασιστεί κατά πόσο επιδίωξη όλων είναι η επίλυση του μεταναστευτικού ζητήματος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το Σχέδιο Νόμου το οποίο κατέθεσε στη Βουλή η Κυβέρνηση, χαρακτηρίζεται όπως και οι προηγούμενοι νόμοι από δύο σημαντικές αντιφάσεις:

α. Ενώ επιδιώκει να νομιμοποιήσει τους οικονομικούς μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα, περιλαμβάνει ένα πλήθος ρυθμίσεων οι οποίες αποθαρρύνουν τους μετανάστες ή εμποδίζουν την ολοκλήρωση της διαδικασίας.

β. Ζητάει από τους οικονομικούς μετανάστες να αναλάβουν αυτοί το βάρος της μετάβασής τους από την αδήλωτη απασχόληση, στη νόμιμη αγορά εργασίας, χωρίς να υπάρχει αλλαγή στάσης των κρατικών υπηρεσιών σε σχέση με την ανοχή της αδήλωτης απασχόλησης και επομένως χωρίς να καλούνται οι εργοδότες να δηλώσουν τους αλλοδαπούς που απασχολούν, στο πλαίσιο της διαδικασίας νομιμοποίησης.

Από τη στιγμή που επιλέγεται ο στόχος της νομιμοποίησης των αλλοδαπών που δεν έχουν άδειες διαμονής και της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων τους, χρειάζεται να διευρυνθεί όσο το δυνατό η εμβέλεια των σχετικών ρυθμίσεων:

- Να περιληφθούν στην κατηγορία των αλλοδαπών που μπορούν να θέσουν υποψηφιότητα και αυτοί που βρίσκονται στην Ελλάδα χωρίς να έχουν θεώρηση εισόδου. Διαπιστώνεται οτι ο αποκλεισμός αυτής της κατηγορίας θα περιορίσει την αποτελεσματικότητα της νομιμοποίησης, ενώ είναι δυνατό να βρεθούν τρόποι επιβεβαίωσης του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο κατοικούς στην χώρα μας.

- Η αναγνώριση της ιδιότητας του επι μακρόν διαμένοντος, πρέπει να παραχωρηθεί το συντομότερο δυνατό και με τους ευνοϊκότερους όρους ώστε να σταθοροποιηθεί η κατάσταση των πολυάριθμων αλλοδαπών που βρίσκονται πραγματικά για πάνω από πεντε χρόνια στην Ελλάδα.

- Η οικογενειακή συνένωση, που αποτελεί παράγοντα νομιμοποίησης, αλλά και κοινωνικής ένταξης, πρέπει να διευκολυνθεί και να αρθούν τα διοικητικά και οικονομικά εμπόδια.

- Όλες οι ρυθμίσεις και πολιτικές που ευνοούν την κοινωνική ένταξη, όπως η εξασφάλιση άδειας διαμονής χωρίς όρους για τους μετανάστες δεύτερης γενειάς, αποτελούν επίσης αποφασιστικούς συντελεστές μιας πολιτικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των οικονομικών μεταναστών.

Μια πολιτική νομιμοποίησης της παραμονής των οικονομικών μεταναστών και περιορισμού επομένως της αδήλωτης απασχόλησής τους, θα έπρεπε να συνδυαστεί με μια ευρύτερη και συστηματική προσπάθεια περιορισμού της παραοικονομίας και της "μαύρης" εργασίας. Θα μπορούσε προς αυτή την κατεύθυνση να υπάρξει συμφωνία των κρατικών υπηρεσιών, των εργοδοτικών οργανώσεων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων, ώστε να περιληφθεί στη διαδικασία νομιμοποίησης η δυνατότητα των εργοδοτών που απασχολούν αδήλωτους μετανάστες να υποβάλουν αιτήσεις νομιμοποιησής τους, με αντάλλαγμα την αμνήστευση και των δύο πλευρών.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΉ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΌΝΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΆΓΚΗ ΜΕΤΆΒΑΣΗΣ ΣΕ ΈΝΑ ΝΈΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΌ ΠΡΌΤΥΠΟ

Του Χρήστου Πολυζωγόπουλου
Προέδρου της Γ.Σ.Ε.Ε

Οι στόχοι που συμφωνήθηκαν από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις στη Λισαβόνα, τον Μάρτιο του 2000, έγιναν δεκτοί με θετικές αντιδράσεις από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις. Η δημιουργία της πλέον ανταγωνιστικής οικονομίας της γνώσης, η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, η εξασφάλιση της βιωσιμότητας της ανάπτυξης, η αύξηση της απασχόλησης, όχι μόνο με τη μείωση της ανεργίας, αλλά και με τη δραστική αύξηση του ποσοστού απασχόλησης, ήταν επιδιώξεις που δεν μπορούσαν παρά βρουν σύμφωνες τις οργανώσεις των εργαζομένων.

Το σύνολο των ποιοτικών και ποσοτικών στόχων που ονομάστηκε «Στρατηγικής της Λισαβόνας», δεν είχε όμως στη διάθεσή του τα κατάλληλα και εξίσου φιλόδοξα μέσα στο επίπεδο των ευρωπαϊκών πολιτικών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνέχισε να αντιμετωπίζει την αναπτυξιακή πολιτική από τη σκοπιά της μακροοικονομικής σταθερότητας, εγκαταλείποντας κάθε ιδέα ενίσχυσης της ζήτησης, με αποτέλεσμα να επιβραδύνεται η μεγέθυνση του προϊόντος.

Συνέχισε να προσεγγίζει τα ζητήματα της ανταγωνιστικότητας από την πλευρά των απορυθμίσεων και της ευελιξίας στην αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα την επιβράδυνση της αύξησης της παραγωγικότητας, χωρίς να συγκρατείται η επιδείνωση της ανεργίας.

Ο απολογισμός δεν είναι ενθαρρυντικός, όπως γνωρίζουμε, ιδιαίτερα στον τομέα της απασχόλησης, αλλά δεν φαίνεται να ετοιμάζεται μια ριζική αναθεώρηση της ως τώρα προσέγγισης.

Η αξιολόγηση που περιλαμβάνεται στην έκθεση Κόκ, περιορίζεται στο να υπενθυμίσει στόχους όπως η αποτελεσματικότερη ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, η δημιουργία ενός καταλληλότερου περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις, η μεγαλύτερη κινητικότητα στην αγορά εργασίας, και η σύνδεση των περιβαλλοντικών πολιτικών με την καινοτομία στον επιχειρηματικό τομέα.

Το κρίσιμο ζήτημα των μέσων της Στρατηγικής της Λισαβόνας, παραπέμπεται στις εθνικές πολιτικές και στα εθνικά προγράμματα δράσης, τα οποία καλούνται να δώσουν περιεχόμενο στην στρατηγική αυτή, να εξασφαλίσουν τη συνοχή της και να εξασφαλίσουν την εμπλοκή των ενδιαφερομένων μερών σε εθνικό επίπεδο.

Όπως και η Συνομοσπονδία των Ευρωπαϊκών Συνδικάτων θεωρούμε ότι η υλοποίηση των στόχων της Λισαβόνας απαιτεί καταρχήν να τεθεί το ζήτημα της κοινωνι-

κής Ευρώπης στην καρδιά της στρατηγικής αυτής.

Έχουμε πλέον διαπιστώσει σε όλη την Ευρώπη ότι οι περίφημες «διαρθρωτικές αλλαγές» δεν είναι παρά η κωδική ονομασία της διαρκούς απορύθμισης και ευελιξίας, της μείωσης των αμοιβών και των κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, της αποδιάρθρωσης των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης.

Έχει όμως διαπιστωθεί ότι αυτές οι αλλαγές-ανατροπές, δεν έχουν αποτελέσματα ως προς την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση.

Τα ευρωπαϊκά συνδικάτα εκτιμούν αντίθετα ότι η κοινωνική Ευρώπη μπορεί να αποτελέσει μια ισχυρή βάση για την παραγωγικότητα και την ανάπτυξη, η οποία θα έπρεπε να στηριχθεί σε θετικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας, με τους εξής στόχους:

1. Την ενίσχυση της πρόσβασης των εργαζομένων και των ανέργων στη δια βίου μάθηση,

2. Τη διαμόρφωση καλύτερων συστημάτων προστασίας των ανέργων ώστε να μην υποβαθμίζονται οι γνώσεις και η εμπειρία τους,

3. Την υπεράσπιση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και τη διαρκή ενίσχυσή τους,

4. Την υιοθέτηση πολιτικών που καταπολεμούν την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών,

5. Την ανάληψη πρωτοβουλιών για την ουσιαστική συμμετοχή των εργαζομένων στην αποτελεσματικότερη οργάνωση των χώρων εργασίας.

Πέραν αυτών, τα ευρωπαϊκά συνδικάτα θεωρούν οτι χρειάζεται να τροποποιηθεί η μακροοικονομική πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι διαρθρωτικές πολιτικές που βελτιώνουν ποσοτικά και ποιοτικά την προσφορά εργασίας, πρέπει να συνοδεύονται από πολιτικές σε επίπεδο ενεργού ζήτησης, που στηρίζουν την ανάπτυξη και δημιουργούν θέσεις εργασίας.

Για να εξασφαλιστεί η ανάκαμψη της οικονομίας στην Ευρώπη, θα έπρεπε να κληθούν οι εθνικές κυβερνήσεις να παρουσιάσουν σχέδια ανάκαμψης που αυξάνουν κατά 1% του ΑΕΠ τις δημόσιες επενδύσεις για την εκπαίδευση, την έρευνα, την κοινωνική κατοικία, την αναβάθμιση αστικών περιοχών, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τις τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας.

Θεωρούμε ακόμη, ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι όπως και η κοινωνική Ευρώπη, μια πηγή ανταγωνιστικότητας για την Ευρώπη.

Οι πολιτικές ενίσχυσης της βιώσιμης ανάπτυξης οδηγούν σε επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε τομείς στους οποίους θα αυξηθεί ταχύτερα η διεθνής ζήτηση.

Αυξάνουν επίσης άμεσα την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας, καθώς μειώνουν το κόστος της ενέργειας και των υλικών. Η πλήρης ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στη Στρατηγική της Λισαβόνας, συνεπάγεται τα εξής:

1. Να υπάρξει συμφωνία μεταξύ των κοινωνικών συνομιλητών σχετικά με τη μετάβαση στη βιώσιμη οικονομία, ώστε να μπορούν να διαχειριστούν τις συγκρούσεις μεταξύ περιβαλλοντικών και κοινωνικών στόχων,

2. Να ενσωματωθούν προοδευτικά τα εξωτερικά κόστη στις τιμές και να καταργηθούν οι επιδοτήσεις που έχουν αρνητικές επιπτώσεις για το περιβάλλον,

3. Να ενσωματωθεί το περιβάλλον στα ευρωπαϊκά προγράμματα βιομηχανικής πολιτικής,

4. Να προσανατολιστούν οι επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προς την καινοτομία στους τομείς της ενεργειακής αποδοτικότητας, των τεχνολογιών που δεν ρυπαίνουν καθώς των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας,

5. Να αναγνωριστεί στο επίπεδο της ενιαίας αγοράς ενέργειας οτι η ενέργεια αποτελεί μια υπηρεσία κοινής ωφέλειας, με πρόσβαση σε αυτήν όλων των καταναλωτών,

6. Να διεθνοποιηθεί η βιώσιμη ανάπτυξη και να αφορά η εξωτερική της διάσταση, όπως και ο σεβασμός των βασικών εργασιακών δικαιωμάτων στον κόσμο, ένα ζήτημα που επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την άσκηση των εξωτερικών πολιτικών.

Από τη στιγμή που οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θεωρούν αναγκαίο να υποστηριχθεί η Στρατηγική της Λισαβόνας, χρειάζεται να αναγνωρίσουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο την ανάγκη αύξηση των επενδύσεων στην έρευνα, την εκπαίδευση και την υποστήριξη των δομών της λεγόμενης αγοράς εργασίας.

Για να συμβεί όμως αυτό χρειάζονται πόροι, που πρέπει να διατεθούν μέσω των διαρθρωτικών ταμείων.

Χρειάζεται επίσης να δοθεί η δυνατότητα αύξησης των δημοσίων δαπανών για να πραγματοποιηθούν επενδύσεις που υποστηρίζουν τους στόχους της Λισαβόνας, να σταματήσει η πρακτική του φορολογικού ντάμπινγκ, που υπονομεύει την ανάπτυξη ευρωπαϊκών στρατηγικών, ενώ αφαιρεί πόρους οι οποίοι είναι αναγκαίοι για την υλοποίηση των ευρωπαϊκών προτεραιοτήτων, να χρησιμοποιηθούν πλήρως οι δυνατότητες χρηματοδότησης της καινοτομία, της έρευνας και της ανάπτυξης, από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Με βάση αυτές τις κατευθύνσεις, η Συνομοσπονδία των Ευρωπαϊκών Συνδικάτων έχει καλέσει τους πολιτικούς υπεύθυνους να αντιμετωπίσουν μακροπρόθεσμα το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας.

Να αποφύγουν τον πειρασμό μιας βραχυπρόθεσμης προσέγγισης, που επιδιώκει τη δημιουργία θέσεων εργασίας μέσω του κοινωνικού ντάμπινγκ, όχι μόνο διότι μια τέτοια προσέγγιση συγκρούεται με τους στόχους της Λισαβόνας, αλλά και επειδή θα αποδυναμώσει επίσης την παραγωγική βάση και την καινοτομική δραστηριότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Δεν μπορούμε να οικοδομήσουμε την κοινωνία της γνώσης βασισμένοι στη φτώχεια, την ανασφάλεια και την κραυγαλέα ανισότητα.

Στην εισαγωγή στις ολοκληρωμένες κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη και την απασχόληση, που παρουσίασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μετά τη σύνοδο του περασμένου Μαρτίου, αναγνωρίζει και πάλι ότι η επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης έχει οξύνει τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, οδηγώντας επίσης σε αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας, ενώ τα ποσοστά απασχόλησης παραμένουν χαμηλά.

Αναγνωρίζει επίσης ότι η παραγωγικότητα αυξάνεται με χαμηλούς ρυθμούς, λόγω του χαμηλού επιπέδου των επενδύσεων και της επιβράδυνσης της τεχνολογικής προόδου και της καινοτομίας, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται η παραγωγικότητα με πιο αργούς ρυθμούς σε σχέση με τους κύριους ανταγωνιστές της Ευρώπης σε διεθνές επίπεδο.

Οι προτάσεις όμως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεν διδάσκονται από τα προβλήματα που έχουν συσσωρευτεί, ούτε αξιοποιούν τις προτάσεις των συνδικαλιστικών οργανώσεων και μιας μερίδας του επιστημονικού κόσμου.

Επιμένουν σε σταθεροποιητικές και περιοριστικές πολιτικές σε ότι αφορά τις δημόσιες δαπάνες, ενώ τα ζητήματα των δαπανών για υποδομές, έρευνα και ανάπτυξη, ή για την εκπαίδευση, αντιμετωπίζονται ως αποτέλεσμα αναδιανομής των διαθέσιμων πόρων.

Το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων προσεγγίζεται μέσω της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς και της απελευθέρωσης των διεθνών αγορών, χωρίς να εξετάζεται η ανάγκη για στρατηγικές σε τομείς οι οποίοι μπορούν να στηρίξουν την μακροχρόνια ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Για την αγορά εργασίας επαναλαμβάνονται οι προτροπές για όλων των ειδών τις ευελιξίες, και για συγκράτηση των μισθολογικών αυξήσεων, χωρίς να υπάρχουν συγκεκριμένοι απολογισμοί των μέχρι τώρα πολιτικών και χωρίς να υπάρχουν στόχοι που συγκεκριμενοποιούν με σαφήνεια τις αναφορές στο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο.

Δεν εκτιμούμε ότι οι κατευθύνσεις αυτές μπορούν να οδηγήσουν την ευρωπαϊκή οικονομία στην ανάκαμψη, στη βιώσιμη ανάπτυξη και στην ενίσχυση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, στην επίτευξη δηλαδή των στόχων της Λισαβόνας.

Θεωρούμε όμως θετική την απόφαση να υπάρξουν εθνικά προγράμματα δράσης και να υπάρξουν ξεχωριστά κατά χώρα ετήσιες εκθέσεις αξιολόγησης.

Θεωρούμε επίσης σημαντική την εμπλοκή των κοινωνικών εταίρων στην επεξεργασία των εθνικών προγραμμάτων, και θα εργαστούμε προς αυτή την κατεύθυνση, από τη στιγμή βέβαια που θα μας δοθεί η δυνατότητα μιας ουσιαστικής παρέμβασης στη συζήτηση.

Η σημερινή συζήτηση για τη στρατηγική της Λισαβόνας πραγματοποιείται σε μια ιδιαίτερη συγκυρία για την ελληνική οικονομία:

- Η οικονομική μεγέθυνση οδηγείται σε επιβράδυνση, μετά μια περίοδο υψηλών ρυθμών αύξησης του ΑΕΠ, και μπορούμε να αναμένουμε ότι αυτή η εξέλιξη θα ασκήσει αρνητικές πιέσεις στην απασχόληση αλλά και στα δημόσια έσοδα.

- Στο χώρο των δημοσίων οικονομικών, υλοποιείται μια πολιτική μείωσης του ελλείμματος, η οποία συνοδεύεται από μείωση της φορολογίας των επιχειρήσεων, και αξιοποιεί το εργαλείο της αυξημένης έμμεσης φορολογίας, χωρίς να αξιοποιεί τις δυνατότητες που προσφέρει η δημιουργία ενός δικαιότερου φορολογικού συστήματος και η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, που κινδυνεύει να αποδυναμώνει κάθε δυνατότητα άσκησης αναπτυξιακής και κοινωνικής πολιτικής.

- Ο χώρος της εργασίας απειλείται από την εκτεταμένη αδήλωτη απασχόληση, την ανοχή απέναντι στην καταπάτηση των εργασιακών και κοινωνικών δικαιωμάτων, αλλά και από την απουσία μιας βιώσιμης στρατηγικής για το ασφαλιστικό σύστημα.

- Το ζήτημα της εξασφάλισης των πόρων για τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος, παρά το εξαιρετικά χαμηλό ύψος των συντάξεων της πλειοψηφίας των μισθωτών, βρίσκεται στην καρδιά της οικονομικής και κοινωνικής στρατηγικής.

- Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας υποχωρεί, ακόμα και σε τομείς της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, όπου διαθέτει αναγνωρισμένα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, παρά το γεγονός ότι διαθέτει ένα εργατικό δυναμικό με υψηλό μορφωτικό επίπεδο.

- Η διαχείριση των προγραμμάτων του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, παρουσιάζει σοβαρή υστέρηση και αντιμετωπίζει προβλήματα συντονισμού των δράσεων και προγραμμάτων.

Η επίτευξη των στόχων της Λισαβόνας για την ελληνική οικονομία σημαίνει ότι πρέπει να ολοκληρωθεί η μετάβαση από ένα παλαιό σε ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο.

Το παλαιό πρότυπο ήταν βασισμένο στην αξιοποίηση των εγχώριων φυσικών πόρων, στο χαμηλό κόστος εργασίας, στην μη ανταγωνιστική οργάνωση των επιχειρήσεων και των υπηρεσιών, και στην επιδότηση του παγίου κεφαλαίου.

Το νέο πρότυπο, πρέπει να βασιστεί στην υποστήριξη της εισροής νέας γνώσης στην παραγωγή, στην ειδικευμένη εργασία που προστατεύεται με βάση τους κανόνας του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, στην αποτελεσματική και ανταγωνιστική οργάνωση των επιχειρήσεων και των υπηρεσιών, και στην αξιοποίηση όλων των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που μπορεί να οικοδομηθούν στη χώρα μας, με την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της.

Τα σημαντικότερα προβλήματα αποτελεσματικής λειτουργίας και ανταγωνιστικότητας που αντιμετωπίζει η οικονομία μας οφείλονται στο ότι η μετάβαση αυτή δεν έχει ολοκληρωθεί.

Και είναι σαφές ότι η επιβίωση των παλαιών κανόνων λειτουργίας της οικονομίας, οδηγεί στις σημερινές συνθήκες παγκοσμιοποίησης σε ένα αδιέξοδο, που επιδεινώνεται λόγω των συνεχών προσπαθειών μείωσης του κόστους εργασίας, της αποδιάρθρωσης του κοινωνικού κράτους και της ψευδαίσθησης ότι η αύξηση της επιδότησης του κεφαλαίου ενισχύει τις επενδύσεις και την ανταγωνιστικότητα.

Είναι νομίζουμε σαφές ότι η μετάβαση στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο απαιτεί ορισμένες επιλογές στρατηγικού χαρακτήρα:

Α. Τη διαφύλαξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, που προϋποθέτει

1. Την εξασφάλιση της μακροχρόνιας κοινωνικής αποτελεσματικότητας και οικονομικής βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος,

2. Την αποκατάσταση του πλήρους σεβασμού των δικαιωμάτων των εργαζομένων στην αγορά εργασίας,

3. Την αποκατάσταση της δικαιότερης κατανομής των φορολογικών βαρών, ανάλογα με το εισόδημα,

4. Την εξασφάλιση της προσφοράς υψηλών προδιαγραφών δημοσίων και κοινωνικών υπηρεσιών σε όλους.

Β. Τον προγραμματισμό της μετάβασης στην κοινωνία της γνώσης, που σημαίνει

1. Λειτουργία ενός εκπαιδευτικού συστήματος και ενός συστήματος δια βίου μάθησης, το οποίο εξασφαλίζει ταυτοχρόνως την αναβάθμιση των γνώσεων των εργαζομένων και της συμμετοχής τους στις καινοτομικές δραστηριότητες και τις τεχνολογικές μεταβολές,

2. Λειτουργία θεσμών παραγωγής νέας γνώσης σε σχέση με τις αναπτυξιακές δυνατότητες σε τοπικό και κλαδικό επίπεδο, καθώς πρέπει να σχεδιαστούν νέες στρατηγικές στις περιφέρειες της χώρας στις παραδοσιακές ή σε νέες δραστηριότητες της οικονομίας,
3. Εξασφάλιση της υποστήριξης των επιχειρήσεων σε ζητήματα τεχνολογικής και οργανωτικής ανανέωσης.

Γ. Την ενσωμάτωση της προστασίας του περιβάλλοντος στην στρατηγική για την ανταγωνιστικότητα, μέσω

1. Της αναβάθμισης του φυσικού και κατοικημένου περιβάλλοντος που αποτελεί προϋπόθεση για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού τομέα και των συνθηκών διαβίωσης στην ύπαιθρο και τις πόλεις,

2. Της υλοποίησης ενός προγράμματος εξοικονόμησης ενέργειας που θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και το περιβάλλον, συμβάλλοντας στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,

3. Της υλοποίησης ενός προγράμματος ανάπτυξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που θα επηρεάσουν θετικά το περιβάλλον, δημιουργώντας επίσης νέες θέσεις εργασίας.

Τέλος, η προσπάθεια να επιτευχθούν οι στόχοι της Λισαβόνας είναι μια ιστορική ευκαιρία για την Ευρώπη.

Πρόκειται όμως και για μια ευκαιρία για τη χώρα μας που χρειάζεται να επωμιστεί με έναν ολοκληρωμένο τρόπο την μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης.

Δεν νομίζουμε ότι οι κυρίαρχες σήμερα προσεγγίσεις στην Ευρώπη μπορούν να οδηγήσουν στα επιθυμητά από εμάς αποτελέσματα, αλλά διαπιστώνουμε ότι με την ευκαιρία της ενδιάμεσης αξιολόγησης έχει ανοίξει και πάλι μια συζήτηση, κατά την οποία θα επιδιώξουμε, μαζί με τα ευρωπαϊκά συνδικάτα, να υπερασπιστούμε τις δικές μας προσεγγίσεις και προτάσεις.

Πιστεύουμε ότι οι προτάσεις αυτές μπορούν να οδηγήσουν σε μια Ευρώπη οικονομικά ισχυρή, πιστή στο δικό της κοινωνικό μοντέλο, ικανή να παίξει έναν πρωτεύοντα ρόλο για την κοινωνική πρόοδο και την ειρήνη στον κόσμο.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΣΕΕ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ «ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ»

Σε συνέχεια του σχεδίου νόμου για τις «Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα», που μας υποβάλατε για τη διατύπωση των απόψεών μας, επισημαίνουμε τα εξής:

1. Κατ' αρχήν, εκφράζουμε την έκπληξή μας, αφού στο κείμενο του ήδη καταρτισθέντος σχετικού νομοσχεδίου, έχετε αγνοήσει, καθ' ολοκληρίαν, το σύνολο των παρατηρήσεων τις οποίες σας υποβάλλαμε με το προηγούμενο, επί του θέματος, έγγραφό μας με αρ.πρωτ. 1774/17.9.04.

2. Ασχέτως προς την ανωτέρω διαπίστωση, κρίνουμε σκόπιμο να καταθέσουμε, με βάση το κείμενο του νομοσχεδίου, τις εν συνεχεία παρατηρήσεις μας.

3. Είναι επαρκώς γνωστό, ότι, ο θεσμός των ΣΔΙΤ εφαρμόζεται, από μακρού, στα κράτη μέλη της Ε.Ε. Εξίσου επαρκώς γνωστόν, όμως, πρέπει και να καταστεί, ότι, *δεν υφίσταται ειδική για το θεσμό των ΣΔΙΤ ευρωπαϊκή νομοθεσία: κάθε χώρα μέλος θεσπίζει, μέσα στα πλαίσια, βέβαια, της γενικής ευρωπαϊκής έννομης τάξης, ιδιαίτερο «εθνικό» σύστημα των συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.* Οφείλουμε, συνεπώς, πριν από τη θέσπιση του *«ελληνικού εθνικού συστήματος ΣΔΙΤ»* , να επιχειρήσουμε μιά συνοπτική επισκόπηση των ήδη ισχυόντων στις λοιπές χώρες μέλη και να επιλέξουμε τα στοιχεία εκείνα που προκύπτουν από τη μακροχρόνια εμπειρία *ως στοιχεία επιτυχούς εφαρμογής του θεσμού* και *που μπορούν, όμως, να προσαρμοσθούν στις ελληνικές ιδιαίτερες συνθήκες.*

4. Η γενική αίσθηση που αποκομίζουμε, από το κείμενο του υπό συζήτηση σχεδίου νόμου, είναι, ότι, σε πολλά σημεία, όχι μόνο δεν αξιοποιούνται τα πορίσματα της μακροχρόνιας εμπειρίας εφαρμογής του θεσμού στις λοιπές χώρες μέλη της Ε.Ε. αλλ' *αντιθέτως, επιλέγονται ρυθμίσεις που αντιφάσκουν προς τα πορίσματα της ευρωπαϊκής εμπειρίας.*

5. **Αναλυτικότερα:**

Ο ορισμός που δίνει το ν.σχ. *διαφέρει από εκείνον της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων:* αντί των 3 κύριων χαρακτηριστικών του ορισμού της ΕΤΕ *(κοινή ανάληψη κινδύνων, κοινή δέσμευση, στόχοι δημόσιου συμφέροντος)*, στον ορισμό του άρθρου 1 παρ. 1 του νομοσχεδίου, δίνεται *μόνο το στοιχείο*

της από κοινού δέσμευσης, ενώ το στοιχείο του δημοσίου συμφέροντος αντικαθίσταται με την *«παροχή υπηρεσιών / υποδομών».*

Ουσιώδη, επίσης, αδυναμία του ν.σχ. συνιστά και η επιδίωξή του *να καλύψει, υπό το αυτό νομικό καθεστώς, πληθώρα πιθανών ρυθμίσεων* (διαφορετικού κόστους, παραλλάσσοντος αντικειμένου, αποκλίνοντος χρόνου διάρκειας κλπ).

Βασικής σημασίας ερώτημα: Είναι πρόσφορη *η έμμεση συμμετοχή* του ιδιωτικού φορέα, *μέσω της Εταιρείας Ειδικού Σκοπού*; Ίσως, θα ήταν περισσότερο απλή αλλά και αποτελεσματικότερη, σε σχέση με την υπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, *η απ' ευθείας σύμπραξη του Ιδιωτικού Φορέα* με το αρμόδιο κατά περίπτωση Υπουργείο. Το προτεινόμενο σχήμα είναι *γραφειοκρατικό και δυσκίνητο.* Εκτός αυτού, σε περίπτωση δυσλειτουργιών, αστοχιών και λοιπών προβλημάτων, γεννάται το ερώτημα: *το δημόσιο εναντίον τίνος θα στραφεί;* Μόνον εναντίον της Εταιρείας Ειδικού Σκοπού; Αν αποκλεισθεί η ευθύνη του ίδιου του Ιδιωτικού Φορέα (αφού δεν συμβάλλεται ο ίδιος αλλά οι Εταιρείες Ειδικού Σκοπού – *«οι ιδιωτικοί φορείς συμβάλλονται μέσω ανωνύμων εταιρειών κλπ»,* άρθρο 1 παρ. 3 του νομοσχεδίου) *αυτό οδηγεί σε μειωμένη εξασφάλιση των συμφερόντων του δημοσίου.*

Ερώτημα συναφές με το προηγούμενο: *Ποιος ευθύνεται και με ποια περιουσία έναντι του δημοσίου; Μόνον η Εταιρεία Ειδικού Σκοπού;*

Η έννοια του όρου *«εξαιρετικές περιπτώσεις»* στο άρθρο 2 παρ. 2 του νομοσχεδίου *δεν προσδιορίζεται.* Η διατύπωση του κειμένου οδηγεί στην παραδοχή, ότι, για τη συνδρομή εξαιρετικής περίπτωσης (οπότε ανατρέπονται όλες οι προϋποθέσεις εφαρμογής του θεσμού) *αρκεί η λήψη σχετικής ειδικής απόφασης της Διϋπουργικής Επιτροπής ΣΔΙΤ (ΔΕΣΔΙΤ).* Δηλαδή δίνεται στη ΔΕΣΔΙΤ η δυνατότητα να καθορίσει αυτή, με ειδική απόφασή της, ότι, πρόκειται για εξαιρετική περίπτωση. *Ορθότερο θα ήταν, να απαιτούνταν δύο προϋποθέσεις σωρευτικώς*: *πρώτον,* να πρόκειται για εξαιρετική, κατ' αντικειμενική κρίση, περίπτωση και *δεύτερον*, να ληφθεί ειδική απόφαση από τη ΔΕΣΔΙΤ. Σε μια παρόμοια περίπτωση, *θα έπρεπε να προσδιορίζεται το εύρος της έννοιας «εξαιρετική περίπτωση».*

Η διατύπωση του άρθρου 2 παρ. 3 του νομοσχεδίου, για το εύρος εφαρμογής των ΣΔΙΤ, είναι *ευρύτατη*, αφού φαίνεται να περιλαμβάνει τα πάντα πλην των δραστηριοτήτων που, *κατά το Σύνταγμα,* ανήκουν *άμεσα και αποκλειστικά* στο κράτος. Εξ αυτού μπορεί να προκύψουν ερωτήματα π.χ. αν περιλαμβάνονται ζητήματα είσπραξης φόρων, παροχής υπηρεσιών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κλπ.

Οι ευρύτατες αρμοδιότητες και εξουσίες της Διϋπουργικής Επιτροπής των ΣΔΙΤ (άρθρο 3 εδ. (α) – (ε) του νομοσχεδίου: *«η ΔΕΣΔΙΤ υποκαθιστά άλλα Όργανα»* για την έγκριση,,την ένταξη στο πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, τη συμμετοχή του δημοσίου στη χρηματοδότηση κλπ.) *δημιουργούν ρήγματα* στο θεσπισμένο αντίστοιχο σύστημα λειτουργίας σε σχέση με τα δημόσια έργα.

Η συνιστώμενη Ειδική Γραμματεία των ΣΔΙΤ (ΕΓΣΔΙΤ) αποκτά *ανεπίτρεπτες υπερεξουσίες*. Εξάλλου, η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 εδ. (δ) του νομοσχεδίου σημαίνει, ότι: *πρώτον*, αφαιρούνται από τα αρμόδια Υπουργεία κλπ οι αντίστοιχες εξουσίες και ανατίθενται στην ΕΓΣΔΙΤ και *δεύτερον*, ότι, η ΕΓΣΔΙΤ πρέπει *να ενισχυθεί σοβαρώς με προσωπικό* – διοικητικό για τη γραμματειακή της υποστήριξη αλλά και επιστημονικό

για την παρακολούθηση της υλοποίησης της σύμβασης, την επεξεργασία και υποβολή εισηγήσεων κλπ.

Υπερεξουσία ανεπίτρεπτη συνιστά και η σύνταξη του μη δεσμευτικού καταλόγου που αποτελεί αρμοδιότητα της ΕΓΣΔΙΤ (άρθρο 4 παρ. 3-4): – η ΔΕΣΔΙΤ δεν έχει ανάμιξη στη σύνταξη του καταλόγου αυτού. Οι ενδιαφερόμενοι φορείς μπορούν να υποβάλλουν Αίτηση Υπαγωγής, μόνον, εφόσον, έχουν περιληφθεί τα έργα στο μη δεσμευτικό κατάλογο που καταρτίζει η ΕΓΣΔΙΤ. Συνεπώς, *εάν τα έργα δεν έχουν περιληφθεί στο μη δεσμευτικό κατάλογο της Ειδικής Γραμματείας, καμμιά Αίτηση Υπαγωγής δεν μπορεί να υποβληθεί στη ΔΕΣΔΙΤ.* Μια παρόμοιας έκτασης, όμως, εξουσία της ΕΓΣΔΙΤ (*υποκαθιστά τη ΔΕΣΔΙΤ*) θα μπορούσε να κριθεί *ως υπερβολική*.

Προστίθεται, ότι, με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 5 του νομοσχεδίου επιτρέπεται *η διαρκής και άνευ περιορισμών αναθεώρηση του καταλόγου και συνεπώς, η δημιουργία αβεβαιοτήτων.* Ποιος κρίνει τη συνδρομή των προϋποθέσεων για έκτακτη μεταβολή του καταλόγου;

Η στελέχωση της Ειδικής Γραμματείας ΣΔΙΤ γίνεται είτε με *απόσπαση* προσωπικού από τα Υπουργεία είτε με *«πρόσληψη»* νέου προσωπικού (άρθρο 6 παρ. 1 εδ. (γ) του νομοσχεδίου).Με την προβλεπόμενη δυνατότητα απόσπασης, θα οδηγηθούμε *σε αποδυνάμωση των Υπουργείων* λόγω της αναμενόμενης απόσπασης *εξειδικευμένου προσωπικού* (βλ. και παρ. 2 ίδιου άρθρου). Η αποδυνάμωση, όμως, αυτή αναμένεται να έχει επιπτώσεις και στην εν γένει λειτουργία των Υπουργείων και *ειδικότερα σε σχέση με την παρακολούθηση κλπ των λοιπών δημόσιων συμβάσεων*.

Ακόμη, η προβλεπόμενη από το άρθρο 6 παρ. 5, δυνατότητα παρέκκλισης των ισχυόντων για τις αποσπάσεις (*«κατ' απόκλιση των περί αποσπάσεων διατάξεων», γεννά υπόνοιες κινδύνου ευνοιοκρατικών αποσπάσεων* ενόψει και των υπερβολικών εξουσιών της ΕΓΣΔΙΤ.

Το νέο προσωπικό της ΕΓΣΔΙΤ απασχολείται *μόνο με σύμβαση έργου* (άρθρο 6 παρ. 1 και 4). Συνεπώς, *δεν μπορεί να προσληφθεί με σύμβαση εξαρτημένης εργασία*ς. Βεβαίως, τίθεται το ερώτημα αν η απασχόληση του νεο - προσλαμβανόμενου προσωπικού της ΕΓΣΔΙΤ (σε συνδυασμό και πάλι με τις υπερβολικές εξουσίες της), μόνο βάσει των όρων συμβάσεων έργου, μπορεί να κριθεί ως εξυπηρετούσα τα συμφέροντα του δημοσίου.

Εξάλλου, οι προβλεπόμενες από το άρθρο 29 παρ. 1 και 4 του νομοσχεδίου, *φορολογικές απαλλαγές* υπέρ του ιδιωτικού φορέα κρίνονται *υπερβολικές και συνεπώς ανεπίτρεπτε*ς. Οποιαδήποτε ανάθεση δημόσιου έργου, μέσω οποιασδήποτε διαδικασίας, δεν επιτρέπεται να οδηγεί σε φορολογικές απαλλαγές του αναδόχου.

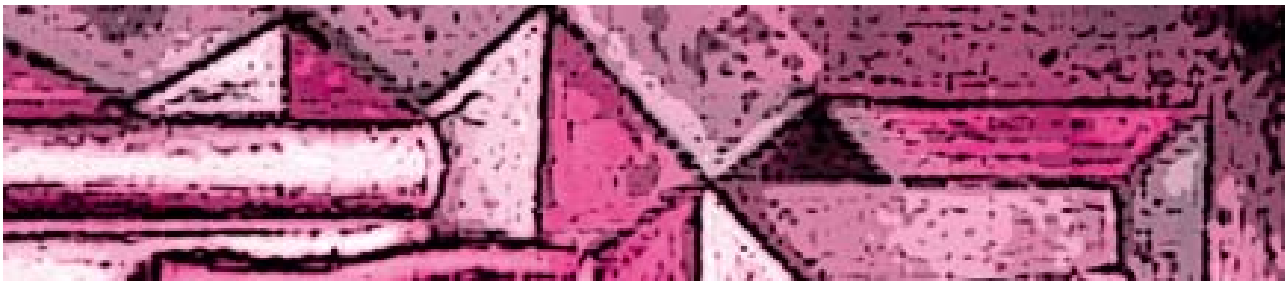

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2004

Πρόλογος*

Το Ινστιτούτο Εργασίας της ΠΕΟ παρακολουθεί την πορεία της κυπριακής οικονομίας και της αγοράς εργασίας και μελετά το νέο οικονομικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί μετά την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Για δεύτερο συνεχές έτος εκδίδει την Έκθεση για την Κυπριακή Οικονομία και την Απασχόληση προκειμένου να διατυπώσει τεκμηριωμένες προτάσεις για τη συνέχιση της ανοδικής πορείας της κυπριακής οικονομίας και για την κοινωνική ανάπτυξη. Η Έκθεση περιέχει επεξεργασίες και αναλύσεις που μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη του διαλόγου και του επιστημονικού προβληματισμού.

Η δεύτερη ετήσια Έκθεση του ΙΝΕΚ, εκδίδεται ενώ ήδη έχει δρομολογηθεί η πορεία προς την ένταξη της Κύπρου στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών και στη ζώνη του ευρώ πριν από το 2010. Η πορεία αυτή, που σχετίζεται με την προσαρμογή των δημόσιων οικονομικών της χώρας στους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δημιουργεί νέες προκλήσεις για την κυπριακή οικονομία. Η οικονομία μας τίθεται στο εξής μέσα σε ένα νέο πλαίσιο, στο οποίο θα πρέπει να επιτυγχάνει ταυτοχρόνως υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης και νομισματική και δημοσιονομική σταθερότητα. Οι προκλήσεις είναι ακόμη μεγαλύτερες εκ του γεγονότος ότι το μοντέλο ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας, όπως είχε ήδη διαπιστώσει η πρώτη ετήσια έκθεση του ΙΝΕΚ, πλησιάζει τα όριά του και προκειμένου να εισέλθουμε σε ένα νέο μεγάλο κύμα ανάπτυξης θα απαιτηθούν διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες θα επιτρέψουν νέες μεγάλες αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας. Η δεύτερη ετήσια Έκθεση του ΙΝΕΚ περιγράφει τον μηχανισμό μέσω του οποίου η επιβράδυνση της παραγωγικότητας διαχέεται στο σύνολο της οικονομίας και επηρεάζει τα άλλα μεγέθη (ζήτηση, ΑΕΠ, επενδύσεις κλπ). Βεβαίως, κατά το 2004 υπήρξε σαφής βελτίωση της οικονομίας και οι προβλέψεις για τους ρυθμούς ανάπτυξης των ετών 2005-2007 είναι ευνοϊκές. Παρόλα αυτά, η μετατροπή του μοντέλου ανάπτυξης που ακολουθήθηκε μέχρι σήμερα, θα είναι μακράς πνοής. Επίσης, δεν θα πρέπει να θέτει σε κίνδυνο τα κοινωνικά και εργασιακά κεκτημένα, ούτε να θέτει σε κίνδυνο την αλληλεγγύη και την κοινωνική συνοχή.

* του Προέδρου του Δ.Σ. του ΙΝΕΚ-ΠΕΟ Πάμπη Κυρίτση

Οι διαρθρωτικές πολιτικές που θα επιτρέψουν έναν τέτοιο μετασχηματισμό της κυπριακής οικονομίας θα πρέπει να αναδείξουν νέες παραγωγικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα εξαγωγικές, οι οποίες θα αναπληρώσουν την αδυναμία που παρουσιάζει ο τομέας του τουρισμού κατά τα τελευταία έτη -και ήδη υπάρχουν κάποιες ενθαρρυντικές ενδείξεις στην κατεύθυνση αυτή. Η εφετινή Έκθεση του Ινστιτούτου Εργασίας της Κύπρου αναλύοντας τους όρους της πραγματικής σύγκλισης με το μέσο επίπεδο ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 χωρών, διαπιστώνει ότι η παραγωγικότητα της εργασίας αποτελεί τον κρίσιμο παράγοντα του ζητούμενου μετασχηματισμού.

Στα πλαίσια της μετατροπής του μοντέλου ανάπτυξης, η θέση της εργασίας δεν μπορεί παρά να είναι αναβαθμισμένη. Οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να βασίζουν την ανταγωνιστικότητα τους στη μείωση του κόστους εργασίας και θα πρέπει να επιδιώξουν την εγκατάσταση νέων μορφών παραγωγής που δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των γνώσεων του εργατικού δυναμικού. Εξάλλου, το πραγματικό κόστος εργασίας στην Κύπρο παραμένει μακροπρόθεσμα σταθερό και ως εκ τούτου δεν απειλεί την κερδοφορία των επιχειρήσεων. Μάλιστα, κατά τη διετία 2003-2004 εκτιμάται ότι μειώθηκε κατά 3,5%. Ούτε θα πρέπει στα πλαίσια των αναπόφευκτων μετασχηματισμών στη διάρθρωση της οικονομίας να υπάρξει ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας, αφού οι υπάρχουσες ρυθμίσεις της και οι εργασιακές σχέσεις στην Κύπρο έχουν αποδειχθεί εξαιρετικά λειτουργικές και αποτελεσματικές. Εάν χρειάζονται ορισμένες αλλαγές στην αγορά εργασίας, αυτές θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν φαινόμενα όπως η αδήλωτη εργασία, τα ατομικά συμβόλαια, η αβεβαιότητα και η ανασφάλεια των νέων, η οποία -όπως δείχνει η εφετινή ετήσια Έκθεση του ΙΝΕΚ- είναι διαδεδομένη.

1. Οι προοπτικές της κυπριακής οικονομίας και οι προκλήσεις της πενταετίας 2005-2010

Η διετία 2002-2003 ήταν μια διετία σοβαρής επιβράδυνσης της παραγωγής[1] και των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό του κυπριακού ΑΕΠ. Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας βρέθηκε στο ιστορικά χαμηλότερο σημείο της, ενώ η υποκατάσταση εργασίας από κεφάλαιο (που αποτελεί δείκτη της τεχνολογικής προόδου) δεν επέδειξε σημεία ανάκαμψης και ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης ήταν ελάχιστος.

Ωστόσο, για την τριετία 2004-2006, τόσο το πρόγραμμα σύγκλισης της κυπριακής οικονομίας, όσο και οι φθινοπωρινές εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προβλέπουν ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας. Ήδη, κατά το 2004, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 3,6%. Παρά το γεγονός ότι η αναμενόμενη ανάκαμψη εξαρτάται από τις αυξημένες αβεβαιότητες που χαρακτηρίζουν το διεθνές οικονομικό περιβάλλον, η ανάκαμψη στην Κύπρο -σύμφωνα με τις επίσημες προβλέψεις—θα έχει σημαντική έκταση (3,9% το 2005 και 4,2% το 2006), και θα ανακόψει την πτωτική πορεία της ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας. Αισιόδοξες είναι και οι εκτιμήσεις του προγράμματος σύγκλισης της κυπριακής οικονομίας 2003-2007, που αναφέρεται σε δυνητικό ρυθμό μεγέθυνσης 4,5%.

1. Στο παρελθόν υπήρξαν μεμονωμένα έτη με χειρότερες επιδόσεις, οι οποίες όμως ανατράπηκαν κατά το αμέσως επόμενο έτος. Κατά το 2002-2003, αντιθέτως, για πρώτη φορά στην τελευταία τριακονταετία, υπήρξαν δύο συναπτά έτη μέτριων ή κακών επιδόσεων.

Βεβαίως, δεν αποκλείεται να υπάρξουν σοβαροί περιορισμοί από την πλευρά της εξωτερικής ζήτησης, αφού ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προβλέπει ότι στη Μεσόγειο η ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες θα αυξάνεται κατά την επόμενη δεκαπενταετία με μέσο ετήσιο ρυθμό μόλις 3%. Με δεδομένη τη δυναμική διείσδυση στην αγορά του μαζικού τουρισμού, ορισμένων μεσογειακών χωρών με νόμισμα που υποτιμάται περιοδικά, είναι λογικό να υποθέσουμε ότι η ζήτηση που θα απευθύνεται στην Κύπρο --εφόσον διατηρήσει το υπάρχον μοντέλο τουρισμού – θα αυξάνεται με ακόμη μικρότερο ρυθμό, της τάξεως του 2%. Σε μια τέτοια περίπτωση, όμως, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΙΝΕΚ, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ δεν θα υπερβαίνει το 3,5%, εκτός εάν οι απώλειες από τη ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες αντισταθμισθούν από αυξήσεις στη ζήτηση για άλλα κυπριακά προϊόντα ή υπηρεσίες.

Πράγματι, υπάρχουν ενδείξεις -σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σύγκλισης-- ότι άλλοι τομείς της κυπριακής οικονομίας, όπως ο κατασκευαστικός τομέας και ορισμένοι κλάδοι του τομέα των υπηρεσιών αναπληρώνουν το κενό που αφήνει η κάμψη της τουριστικής δραστηριότητας.

Οι διαφαινόμενες αλλαγές στη διάρθρωση της κυπριακής οικονομίας αποτελούν σημαντική εξέλιξη για την τροποποίηση του μοντέλου ανάπτυξης. Όπως διαπιστώθηκε στην έκθεση του ΙΝΕΚ για το έτος 2003, η Κύπρος βρίσκεται αντιμέτωπη με μια διαδικασία σταδιακής εξάντλησης του καθεστώτος συσσώρευσης κεφαλαίου (του μοντέλου ανάπτυξης) των τελευταίων είκοσι ετών. Η παρούσα έκθεση εμβαθύνει την ανάλυση του μηχανισμού της εξάντλησης του μοντέλου ανάπτυξης και διαπιστώνει ότι η μακροχρόνια επιβράδυνση των ετών 1983-2003, ανάγεται στις φθίνουσες αποδόσεις που χαρακτηρίζουν την επέκταση της παραγωγής στη βάση του ίδιου μοντέλου ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα, η παραγωγικότητα της εργασίας επιβραδύνεται υπό το βάρος δύο παραγόντων.

- **Πρώτον**, επειδή η βαθμιαία εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας συνοδεύεται από φθίνουσες αποδόσεις (όπως συμβαίνει πάντα με τους φυσικούς πόρους), και

- **δεύτερον**, η πραγματική σύγκλιση που έχει ήδη προχωρήσει, έχει φέρει την κυπριακή οικονομία πιο κοντά στα «τεχνολογικά σύνορά» της, που είναι οι πλέον προηγμένες χώρες της Ευρώπης, με αποτέλεσμα η σύγκλιση των τελευταίων ετών (όπως γίνεται πάντα) να συνοδεύεται από μικρότερες αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας. Με άλλα λόγια, κατά τα πρώτα έτη της πραγματικής σύγκλισης (π.χ. κατά τις δεκαετίες του ’70 και του ’80 στην περίπτωση της Κύπρου), η μεταφορά τεχνολογίας, η κατασκευή σύγχρονων υποδομών, η επέκταση ή η βελτίωση των πόλεων, η εγκατάσταση νέων κλάδων παραγωγής που πριν δεν υπήρχαν, αλλά και η αναπτέρωση παλαιών παραγωγικών δραστηριοτήτων χάρη στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών ή οργανωτικών μεθόδων ή διοίκησης των επιχειρήσεων, επέφεραν μεγάλες αυξήσεις της παραγωγικότητας. Εντούτοις, τα οφέλη από τα πρώτα στάδια της πραγματικής σύγκλισης είναι οφέλη εφ’ άπαξ. Στα μεταγενέστερα στάδια της πραγματικής σύγκλισης, ενώ συνεχίζουν να υπάρχουν οφέλη, είναι μικρότερα. Ως εκ τούτου, το καθεστώς συσσώρευσης που επικράτησε μέχρι σήμερα στην Κύπρο, τείνει να προσεγγίσει τα όριά του

στον βαθμό που εξαντλούνται βαθμιαία οι δυνατότητες για μεγάλες αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας.

Είναι σημαντικό να υπάρξει έγκαιρη διάγνωση της κατάστασης και των εναλλακτικών προοπτικών που διανοίγονται, ώστε να χαραχθούν διαρθρωτικές πολιτικές οι οποίες θα επιτρέψουν την ταχεία μετάβαση της κυπριακής οικονομίας σε ένα καθεστώς εντατικής συσσώρευσης κεφαλαίου, χωρίς η μετάβαση αυτή να θίξει τον κόσμο της εργασίας.

2. Το κόστος εργασίας

Προβάλλεται από την εργοδοτική πλευρά ο ισχυρισμός ότι το κόστος εργασίας στην Κύπρο παρουσιάζει αύξηση που θέτει σε δυσχερέστερη θέση τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, από το 2003 εκκίνησε μια πτωτική πορεία **του πραγματικού κόστους εργασίας**[2], η οποία συνεχίσθηκε κατά το 2004, και σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, θα συνεχισθεί και κατά το 2005, έτσι ώστε στην καμπύλη του κόστους εργασίας να διαμορφωθεί σαφής πτωτική τάση.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατά το 2004 υπήρξε μείωση του πραγματικού μοναδιαίου κόστους εργασίας στην Κύπρο κατά -1,4%, και αναμένεται περαιτέρω μείωση -0,8% το 2005, έτσι ώστε στην τριετία 2003-2005 η συνολική πτώση να ανέρχεται περίπου σε -4% σε σχέση με το 2002. Παραλείποντας την πρόβλεψη για το 2005, που περιέχει κάποιο βαθμό αβεβαιότητας, το πραγματικό κόστος εργασίας για τη διετία 2003-2004 μειώθηκε κατά -3% περίπου. Ως εκ τούτου, κατά την τριετία 2003-2005, εάν επαληθευθούν οι προβλέψεις για το τρέχον έτος (2005), θα έχει επιτευχθεί σημαντική μείωση του κόστους εργασίας και ανάλογη βελτίωση των κερδών των επιχειρήσεων.

Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, οι επιχειρήσεις αύξησαν τις τιμές τους παραπάνω από όσο δικαιολογούσε η αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε τρέχουσες τιμές, με αποτέλεσμα να μειωθεί το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Πίνακας 1.1 :
Διαμόρφωση του πραγματικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ετήσιες % μεταβολές)

	2003	2004	2005*
Μέσες ονομαστικές αποδοχές	4,9	4,0	4,5
μείον παραγωγικότητα εργασίας	1,1	2,4	2,5
= Ονομαστικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (σε τρέχουσες τιμές)	3,8	1,6	2,0
μείον εγχώριες τιμές	5,2	3,0	2,8
= Πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	**-1,4**	**-1,4**	**-0,8**

* Εκτίμηση για το 2004 και πρόβλεψη για το 2005 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Προκύπτει από την επεξεργασία των στοιχείων της Δεύτερης Γενικής Διεύθυνσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ότι σε διεθνή σύγκριση, το μοναδιαίο κόστος εργασίας σε ευρώ, στην Κύπρο είναι κατά 13% χαμηλότερο από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 χωρών και συγκρίσιμο με το αντίστοιχο στην Πορτογαλία, την Ισπανία, την Ιρλανδία και την Ιταλία.

2. Όταν η παραγωγικότητα της εργασίας αυξάνεται περισσότερο από ότι ο μέσος πραγματικός μισθός, τότε έχουμε μείωση του πραγματικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, και αντιστρόφως.

3. Το δημοσιονομικό έλλειμμα

Η πρόσφατη αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων της Κύπρου και η συνακόλουθη αύξηση του δημοσίου χρέους των χώρας, θεωρούνται από την πλειοψηφία των οικονομικών αναλυτών ως το σημαντικότερο ζήτημα της κυπριακής οικονομίας, όχι μόνον για το τρέχον έτος, αλλά και για την επόμενη πενταετία. Το έλλειμμα του δημοσίου παρουσίασε εντυπωσιακή αύξηση κατά τη διετία 2002-2003 και για πρώτη φορά από το 1974 υπερέβη τα 250 εκατομμύρια λίρες. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το τρέχον έτος και για το 2005, το δημόσιο έλλειμμα αναμένεται να μειωθεί μεν, αλλά να παραμείνει σε υψηλά επίπεδα.

Διάγραμμα 1

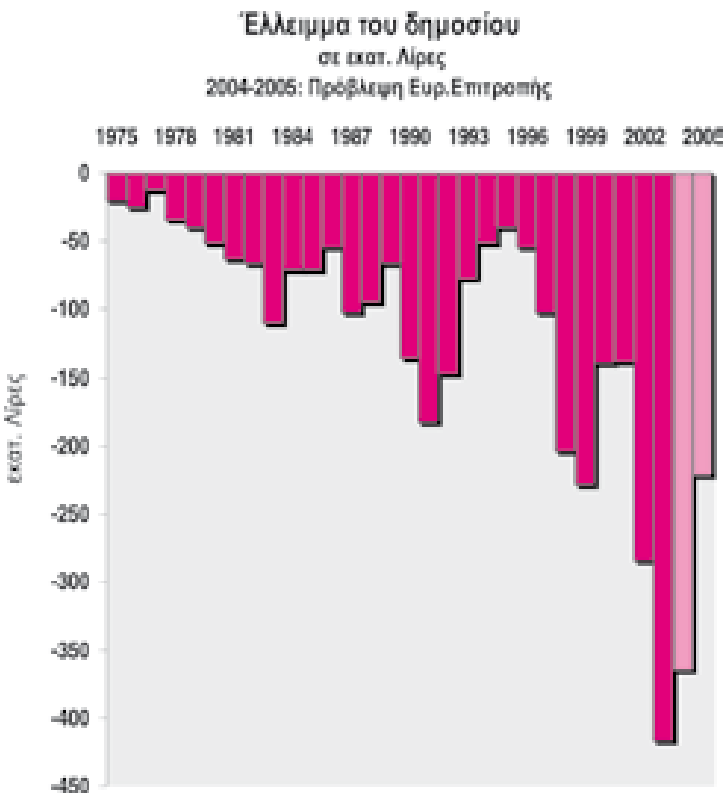

Ωστόσο, η ανάλυση της διαχρονικής εξέλιξης των ελλειμμάτων του δημοσίου είναι ορθότερο να γίνεται με βάση το έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, ώστε να λαμβάνουμε ταυτοχρόνως υπόψη μας την αύξηση του μεγέθους της εθνικής οικονομίας (το ίδιο έλλειμμα βαρύνει περισσότερο μια μικρή, παρά μια μεγάλη οικονομία). Στο διάγραμμα 2 φαίνεται το έλλειμμα του δημοσίου της Κύπρου ως ποσοστό του ΑΕΠ. Για τα έτη 2004-2005 έχουν χρησιμοποιηθεί οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Όπως προκύπτει από το εν λόγω διάγραμμα, η εξέλιξη του δημοσίου ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕΠ χωρίζεται σε τρεις περιόδους: Κατά την πρώτη περίοδο, 1975-1983, το έλλειμμα κινήθηκε σε υψηλά επίπεδα της τάξης του 7% του ΑΕΠ, προφανώς για λόγους που σχετίζονταν με την προσπάθεια ανασυγκρότησης της κυπριακής οικονομίας αμέσως μετά την εισβολή. Κατά τη δεύτερη περίοδο, 1984-1995, κατά την οποία η κυπριακή οικονομία είχε πλέον αποκτήσει τη νέα της φυσιογνωμία, και αναπτυσσόταν με υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης, το έλλειμμα του δημοσίου ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε σταδιακά στο επίπεδο του 1%. Τέλος, κατά τα έτη 1996-2002 υπήρξε βαθμιαία επιδείνωση των δημοσίων ελλειμμάτων καθώς το μοντέλο ανάπτυξης που είχε εγκατασταθεί στην Κύπρο από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του ’80 άρχισε να χάνει σταδιακά τον δυναμισμό του. Ταυτοχρόνως υπήρξε, κατά τα έτη 1992-2002, σημαντική αύξηση των καταναλωτικών δαπανών του κράτους και έγιναν αλόγιστες προσλήψεις και αναβαθμίσεις προσωπικού (αύξηση 23% στον αριθμό των δημοσίων υπαλλήλων μεταξύ 1992 και 2002, η οποία υπολογίζεται ότι ευθύνεται για το 1/3 της συνολικής αύξησης της κρατικής δαπάνης για μισθούς και ημερομίσθια των δημοσίων υπαλλήλων).

Διάγραμμα 2

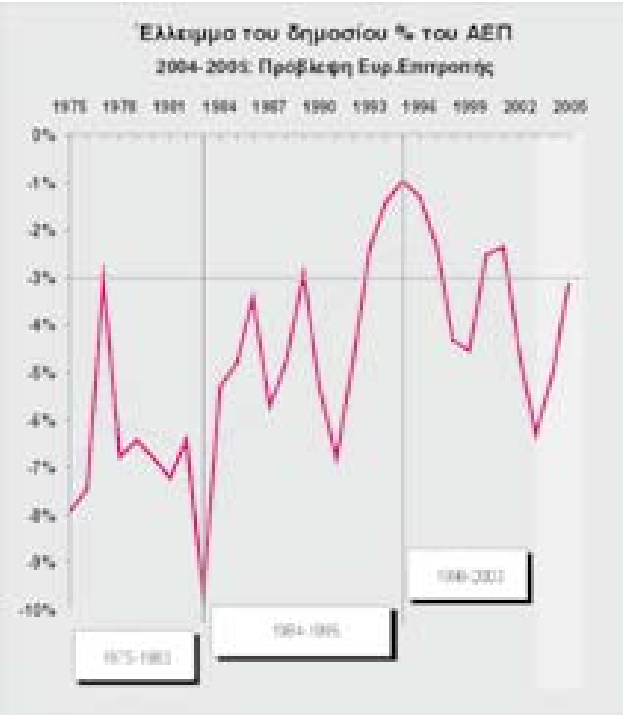

Έτσι, η άνοδος των ελλειμμάτων κατά το 2002-2003 θα πρέπει να αποδοθεί, σε μεγάλο βαθμό, στην επιβράδυνση της κυπριακής οικονομίας σε ρυθμούς της τάξης του 2%, διότι η μικρή μεγέθυνση του ΑΕΠ συνοδεύεται αυτομάτως από μείωση των φορολογικών εσόδων, πλην όμως και από διατήρηση του μεγαλυτέρου μέρους των δημοσίων δαπανών, το οποίο είναι εκ φύσεως ανελαστικό. Η διεύρυνση του δημοσίου ελλείμματος που προκύπτει έτσι, αναχαιτίζει εν μέρει την επιβράδυνση της οικονομίας διότι ενισχύει τη συνολική ζήτηση. Ο μηχανισμός αυτός, ο οποίος είναι γνωστός ως αυτόματοι σταθεροποιητές τέθηκε σε λειτουργία και στην περίπτωση της κυπριακής οικονομίας κατά τη διετία 2002-2003. Ως εκ τούτου, η διεύρυνση του δημοσίου ελλείμματος, απετέλεσε έναν σημαντικό παράγοντα διατήρησης του ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ στο επίπεδο 2%. Ρόλο ανάλογο προς αυτόν των αυτόματων σταθεροποιητών ανέλαβε και η επιτάχυνση του αναπτυξιακού προγράμματος επενδύσεων. Έτσι, η επιδείνωση του ελλείμματος κατά το 2003, στο –6,3% του ΑΕΠ, από -4,6% το 2002, θα πρέπει να θεωρείται, σε σημαντικό βαθμό, ως το τίμημα που κατέβαλε η κυπριακή οικονομία ώστε να μην υποχωρήσει περαιτέρω ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ, κάτω από το επίπεδο του 2%. Εκτός από τους προαναφερθέντες παράγοντες διεύρυνσης του ελλείμματος, υπήρξαν και άλλοι παράγοντες, όπως η φορολογική μεταρρύθμιση και τα αντισταθμιστικά οφέλη που αποσκοπούσαν στην ελάφρυνση των αρνητικών συνεπειών αυτής της μεταρρύθμισης, η υπέρβαση των αμυντικών δαπανών, και οι μεγάλες αυξήσεις του συνόλου των μισθών (wage bill) των εργαζομένων στο δημόσιο.

4. Οι εξελίξεις 2004-2005

Σε σχέση με την προηγούμενη τετραετία υψηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης, κατά το 2002-2003, η μεγέθυνση του ΑΕΠ παρουσίασε επιβράδυνση, η οποία αποτελεί μια από τις ιστορικά χειρότερες επιδόσεις των τελευταίων τριάντα ετών μαζί με τα έτη 1991, 1993 και 1996.

Η επιβράδυνση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη θεαματική μείωση του αριθμού των περιηγητών, η οποία αθροιστικά για τη διετία 2002-2003 ήταν περίπου 15% έναντι του 2001, εξαιτίας μιας σειράς δυσμενών εξωτερικών παραγόντων, αλλά και των εγγενών αδυναμιών του κυπριακού τουρισμού. Μεταξύ των εξωγενών παραγόντων περιλαμβάνονται ο πόλεμος στο Ιράκ και ο μικρός ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε ότι αφορά τις εγγενείς αδυναμίες του κυπριακού τουρισμού, οδήγησαν σε μείωση των τιμών και αντίστοιχη μείωση των εσόδων από τις τουριστικές υπηρεσίες κατά 10% περίπου.

Παρόλα αυτά, ο τομέας των υπηρεσιών διατήρησε σημαντικό ρόλο ως κινητήρια δύναμη της κυπριακής οικονομίας, ιδιαίτερα δε στις εξαγωγές, όπου οι άλλες υπηρεσίες αντιστάθμισαν εν μέρει τις απώλειες από τον τουρισμό.

Η μακροχρόνια παρακμή της μεταποιητικής βιομηχανίας συνεχίσθηκε και το μερίδιό της ανέρχεται σήμερα μόλις στο 9,5% του ΑΕΠ. Ο κατασκευαστικός τομέας, αντιθέτως, παρουσίασε δυναμισμό που αναμένεται να συνεχισθεί κατά τη διετία 2004-2005 και να αποτελέσει έτσι έναν από τους κινητήρες της μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Κατά το 2003, η οικονομική δραστηριότητα στην Κύπρο παρουσίασε αύξηση χάρη στον κατασκευαστικό τομέα, τις δημόσιες δαπάνες και την ιδιωτική κατανάλωση.

Σύμφωνα με τις φθινοπωρινές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Οκτώβριος 2004), εκτιμάται ότι κατά το 2004 υπήρξε επιτάχυνση του ΑΕΠ σε ετήσιο ρυθμό 3,5%. Η άνοδος αυτή επιτεύχθηκε χάρη στην αύξηση της εσωτερικής ζήτησης. Οι εξωτερικές συναλλαγές συνέβαλαν πολύ λίγο σε αυτήν την αναθέρμανση της κυπριακής οικονομίας καθώς υπήρξε μια μέτρια αύξηση του αριθμού των επισκεπτών κατά 3% περίπου, η οποία είναι κατώτερη των επιδόσεων του παρελθόντος αλλά και των προσδοκιών σχετικά με την ανάκαμψη των εσόδων από τον τουρισμό. Η μικρή αυτή βελτίωση στον αριθμό των επισκεπτών της Κύπρου οφείλεται στην επιτάχυνση του ΑΕΠ στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 και στη συνακόλουθη αύξηση των εισοδημάτων.

Η αναθέρμανση της κυπριακής οικονομίας αναμένεται να συνεχισθεί με ρυθμό περίπου 4% κατά το 2005 και το 2006 καθώς αναμένεται αύξηση της ζήτησης για τουριστικές υπηρεσίες ως επακόλουθο της γενικευμένης οικονομικής ανάκαμψης σε παγκόσμιο επίπεδο. Εντούτοις, μεγάλες αβεβαιότητες συνοδεύουν αυτές τις εκτιμήσεις, καθώς η τιμή του πετρελαίου παραμένει υψηλή και η κυπριακή οικονομία είναι εξαιρετικά ευάλωτη στις μεταβολές της τιμής της ενέργειας. Επίσης, σημαντικές είναι και οι αβεβαιότητες που αφορούν στον αριθμό των επισκεπτών της Κύπρου, καθώς η πολιτική αναταραχή στο Ιράκ συνεχίζεται, η ανοδική πορεία των ανταγωνιστριών χωρών που παράγουν φθηνές τουριστικές υπηρεσίες επιβεβαιώνεται και η ανάκαμψη στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι υπαρκτή μεν, πλην όμως αδύναμη.

Επομένως, είναι κατά τι εύθραυστες και αισιόδοξες οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αλλά και των κυπριακών φορέων της οικονομικής πολιτικής σχετικά με την περαιτέρω επιτάχυνση της οικονομικής μεγέθυνσης κατά το 2005 και το 2006. Για τον λόγο αυτό, η οικονομική πολιτική θα πρέπει να υιοθετήσει ενεργητική στάση σχετικά με τις υποδομές (αεροδρόμια Λάρνακας και Πάφου, λιμάνι Λάρνακας), το άνοιγμα των προστατευμένων αγορών στην ιδιωτική πρωτοβουλία, και με τη δημοσιονομική της πολιτική να στηρίξει την βελτίωση της οικονομίας που αναμένεται.

Όπως τονίσαμε και στην περυσινή έκθεση του ΙΝΕΚ, η επιβράδυνση της κυπριακής οικονομίας κατά το 2002-2003, αποδίδεται, από την πλειοψηφία των οικονομικών αναλυτών, κυρίως σε εξωτερικούς παράγοντες. Εντούτοις, παρά το γεγονός ότι οι εξωτερικοί παράγοντες όντως ήταν αρνητικοί, οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας αποτελούν επεισόδιο μιας μακρόχρονης πτωτικής τάσης του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης, η οποία ανάγεται στην εξάντληση του μοντέλου ανάπτυξης που εγκαταστάθηκε στην Κύπρο από τα πρώτα έτη της δεκαετίας του ’80, απέδωσε πολλά και μεγάλα οφέλη, πλην όμως έχει πλησιάσει πλέον στα εσωτερικά του όρια.

Διάγραμμα 3

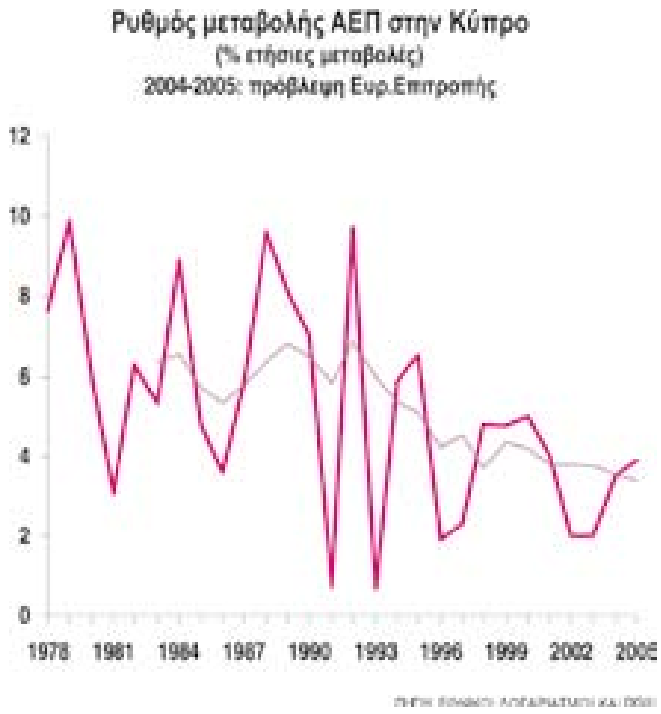

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 3, μέχρι το 1992, η μακροχρόνια τάση μεγέθυνσης ήταν περίπου σταθερή στο επίπεδο του 6% ετησίως. Με σημείο εκκίνησης το 1993, αντιθέτως, η μακροχρόνια τάση μεταστράφηκε σε πτωτική και βρίσκεται σήμερα στο επίπεδο του 3,5% υπό τον όρο ότι θα επαληθευθεί η πρόβλεψη για αύξηση του ΑΕΠ κατά 3,5% το 2004 και κατά 4% το 2005 και το 2006. Ακόμη και εάν επαληθευθούν οι προβλέψεις αυτές, ο μέσος ετήσιος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης στην Κύπρο για την πενταετία 2002-2006 θα ανέρχεται μόλις σε 3% περίπου έναντι 4,5% για την αμέσως προηγούμενη πενταετία 1996-2001, και θα είναι η χειρότερη πενταετία –από την άποψη της οικονομικής μεγέθυνσης– των τριάντα τελευταίων ετών.

Στη έλλειψη επαρκούς ανησυχίας σχετικά με ην εξάντληση του κυπριακού μοντέλου ανάπτυξης της τελευταίας εικοσαετίας, η οποία (έλλειψη) ανάγεται ενδεχομένως στο γεγονός ότι οι επιπτώσεις αυτής της εξάντλησης δεν έχουν λάβει ακόμη οξεία μορφή, προστίθεται ένας επιπλέον παράγοντας παραγνώρισης των πραγματικών προβλημάτων της οικονομίας (που σχετίζονται με τη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος, την παραγωγικότητα της εργασίας, την ποιότητα των προϊόντων κλπ) καθώς η δημόσια συζήτηση στρέφεται όλο και περισσότερο στα νομισματικά μεγέθη της οικονομίας.

Αντίθετα με αυτήν την αντίληψη, το γεγονός ότι το ΑΕΠ στην Κύπρο αυξάνεται με ρυθμούς που μειώνονται επί μία δεκαετία, θα έπρεπε να αποτελεί θέμα προβληματισμού ως προς το ζήτημα αν πρόκειται για μεσοπρόθεσμη επιδείνωση ή αν αντιθέτως πρόκειται για μονιμότερη επιβράδυνση που έχει αιτίες αναγόμενες στη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος, στο τεχνολογικό και οργανωτικό επίπεδο της παραγωγής, στους παράγοντες που ευνοούν την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας κλπ.

Αποτελεί το σοβαρότερο πρόβλημα της κυπριακής οικονομίας το γεγονός ότι ενώ η Κύπρος αναπτυσσόταν, στη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας με υψηλούς ρυθμούς, σήμερα αναπτύσσεται με ρυθμούς που πλησιάζουν όλο και περισσότερο τους χαμηλούς ρυθμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Η διαφορά στους ρυθμούς μεγέθυνσης του ΑΕΠ μεταξύ Κύπρου και Ευρωπαϊκής Ένωσης ακολουθεί πτωτική πορεία. Ενώ μέχρι τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του ’90 η κυπριακή οικονομία αναπτυσσόταν με ρυθμούς που υπερείχαν των αντίστοιχων της ΕΕ κατά 4 εκατοστιαίες μονάδες (κατά μέσον όρο), σήμερα η διαφορά έχει περιορισθεί σε 1 έως 1,5 εκατοστιαία μονάδα.. Η μακροχρόνια τάση της

οικονομικής μεγέθυνσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει σταθεροποιηθεί στο χαμηλό επίπεδο του 2%. Ως εκ τούτου, από μακροχρόνια άποψη, η μείωση της διαφοράς στη μεγέθυνση του ΑΕΠ μεταξύ Κύπρου και ΕΕ-15 εκφράζει τη σταδιακή σύγκλιση της κυπριακής οικονομίας στον χαμηλό μέσο ευρωπαϊκό όρο οικονομικής μεγέθυνσης 2%. Αυτή η σύγκλιση προς τον χαμηλό ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, αποτελεί σαφέστατη ένδειξη ότι το καθεστώς συσσώρευσης κεφαλαίου στην Κύπρο έχει προσεγγίσει τα εσωτερικά του όρια, δηλαδή έχει εξαντλήσει τον δυναμισμό του.

Σε ό,τι αφορά τις βραχυχρόνιες εξελίξεις, οι περισσότερες παραμένουν αρκετά ικανοποιητικές σε σύγκριση με τις αντίστοιχες επιδόσεις των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Καταρχήν, η αύξηση του ΑΕΠ στην Κύπρο παρέμεινε, παρά την επιβράδυνση, μεταξύ των καλυτέρων επιδόσεων σε σύγκριση με τις πιο προηγμένες χώρες της Ευρώπης. Ακόμη και κατά το 2003, ένα έτος σοβαρής επιβράδυνσης της κυπριακής οικονομίας, μόνον τέσσερις χώρες της ΕΕ-15 (Βρετανία, Ιρλανδία, Ελλάδα και Ισπανία) παρουσίασαν ρυθμό ανάπτυξης μεγαλύτερο της Κύπρου. Επίσης, με κριτήριο τον ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 κατά τη διετία 2003-2004, η Κύπρος αναμένεται να καταλάβει στη σχετική κατάταξη την τρίτη θέση (μετά την Ιρλανδία και την Ελλάδα και μαζί με τη Βρετανία) με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,7%.

Βεβαίως οι επιδόσεις σε ότι αφορά τον ρυθμό ανάπτυξης πρέπει να κρίνονται σε πιο μακροχρόνια βάση. Στη σύγκριση των ρυθμών μεγέθυνσης για την περίοδο 1996-2004, η Κύπρος παρουσιάζει επιδόσεις ελαφρώς καλύτερες από τον μέσο ευρωπαϊκό όρο. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην Κύπρο, κατά την εν λόγω περίοδο, ανήλθε σε 3,3%, έναντι 2,2% στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15, αλλά ήταν κατώτερος του αντίστοιχου ρυθμού στη Φινλανδία (3,5%), στην Ελλάδα (3,7%) και στην Ιρλανδία (7,8%).

Η τριπλή επιβράδυνση της παραγωγικότητας της εργασίας, των πραγματικών μισθών και της ιδιωτικής κατανάλωσης, αποτελεί ένδειξη ότι το καθεστώς συσσώρευσης κεφαλαίου στην Κύπρο οδεύει προς μια ισορροπία σε χαμηλά επίπεδα. Η επιβράδυνση της παραγωγικότητας της εργασίας, επηρεάζει τις αυξήσεις των πραγματικών μισθών, που ακολουθούν και αυτές πτωτική πορεία. Η επιβράδυνση των πραγματικών μισθών, επιδρά όμως επί της ιδιωτικής κατανάλωσης, και η επιβράδυνση της τελευταίας οδηγεί σε μείωση του ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ επειδή επηρεάζει τη συνολική ζήτηση της οικονομίας.

Έτσι, η επιβράδυνση της παραγωγικότητας της εργασίας, η οποία σχετίζεται με τη σταδιακή εξάντληση των φυσικών πόρων που αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας, οδηγεί σε μια βαθμιαία επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης. Βεβαίως, αυτό αποτελεί μόνον ένα δίαυλο μετάδοσης της επιβράδυνσης της παραγωγικότητας στα άλλα μεγέθη της πραγματικής οικονομίας, αφού υπάρχουν και άλλοι δίαυλοι, μεταξύ των οποίων ο σημαντικότερος αφορά στις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, δηλαδή στις παραγωγικές επενδύσεις.

Διάγραμμα 4

Σε ότι αφορά τις επενδύσεις αυτές, μετά από μια περίπου δεκαετή στασιμότητα (1989-1998), ακολούθησαν ανοδική πορεία μέχρι και το έτος 2002, πλην όμως παρουσίασαν σοβαρή μείωση κατά 3,4% το 2003. Μάλιστα, αυτή η επιδείνωση προήλθε από μια δραματική πτώση κατά 17% περίπου στις επενδύσεις μηχανολογικού εξοπλισμού, οι οποίες αποτελούν το πιο κρίσιμο στοιχείο των παραγωγικών επενδύσεων. Εντούτοις, η πτώση του 2003 κατά 17% διαδέχθηκε μια εξίσου θεαματική αύξηση κατά 15% που υπήρξε το 2002. Εξάλλου, για την τριετία 2004-2006, αναμένονται αυξήσεις περίπου 6% ετησίως.

Από μακροχρόνια άποψη, οι επιδόσεις της Κύπρου σε ότι αφορά τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, είναι χαμηλές και συγκρίσιμες ή χειρότερες από τις κακές επιδόσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 χωρών. Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό του ΑΕΠ, έχουν μειωθεί θεαματικά στην Κύπρο, και ενώ παλαιότερα υπερείχαν κατά πολύ του μέσου ευρωπαϊκού όρου, βρίσκονται κατά την τελευταία πενταετία, σε επίπεδα υποδεέστερα των πολύ χαμηλών επιδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Πρόκειται για μια δυσμενή σύγκλιση της κυπριακής οικονομίας προς τον ιστορικά χαμηλό μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πτώση της επενδυτικής προσπάθειας στην Κύπρο συνεχίζεται επί σειρά ετών και ως εκ τούτου θα έπρεπε να θεωρηθεί ως ένδειξη μονιμότερων αλλαγών με επικείμενες αρνητικές επιπτώσεις, και ως το σοβαρότερο πρόβλημα της κυπριακής οικονομίας.

Διάγραμμα 5

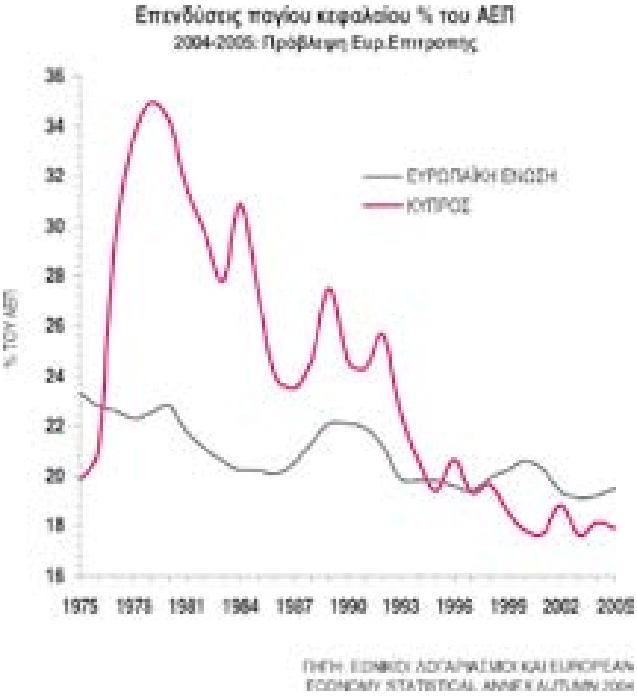

5. Πραγματική σύγκλιση

Ο δείκτης σύγκλισης (ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Κύπρο ως ποσοστό του μέσου όρου του ΑΕΠ ανά κάτοικο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε Ισοτιμίες Αγοραστικής Δύναμης), ο οποίος κατά το 1990 υπολειπόταν κατά τι του 70%, ακολούθησε ανοδική πορεία, έτσι

ώστε στη διάρκεια του δευτέρου ημίσεως της δεκαετίας του ’90 να κυμαίνεται γύρω από το επίπεδο του 78%. Το 2001, το ΑΕΠ ανά κάτοικο της Κύπρου (υπολογισμένο σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης) πλησίασε το 80% περίπου του αντίστοιχου μέσου όρου της ΕΕ-15, έφθασε δηλαδή στο ιστορικά υψηλότερο σημείο από το 1975. Εντούτοις, η άνοδος αυτή οφειλόταν σε βραχυχρόνιους παράγοντες και αποδείχθηκε πρόσκαιρη. Κατά τα αμέσως επόμενα έτη 2002-2003, παρατηρήθηκε υποχώρηση του δείκτη στο επίπεδο 76% περίπου. Η πτώση αυτή οφείλεται στη μεταβολή των σχετικών τιμών Κύπρου / ΕΕ-15.

Σύμφωνα, όμως, με τις φθινοπωρινές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μέχρι το 2005, ο δείκτης σύγκλισης της κυπριακής οικονομίας θα έχει προσεγγίσει εκ νέου το 78% του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, δηλαδή το υψηλότερο ιστορικό σημείο στο οποίο είχε φθάσει πρόσκαιρα κατά το 2001.

Διάγραμμα 6

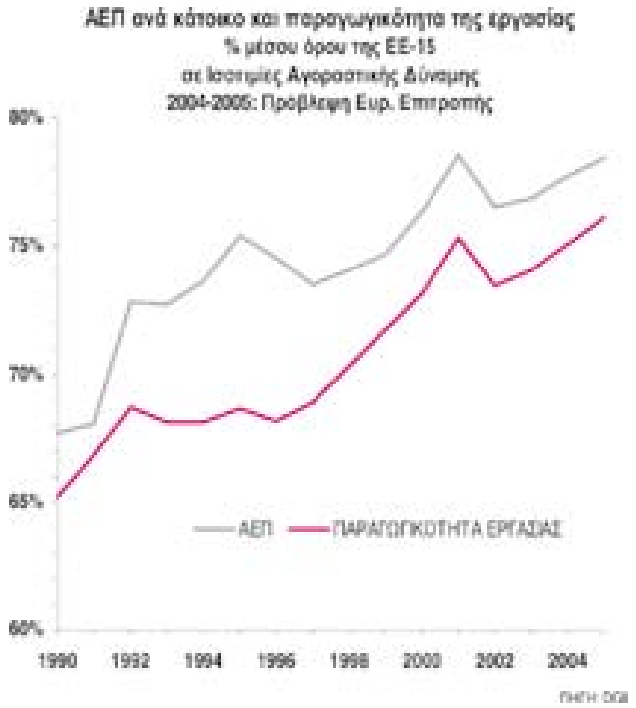

Διάγραμμα 7

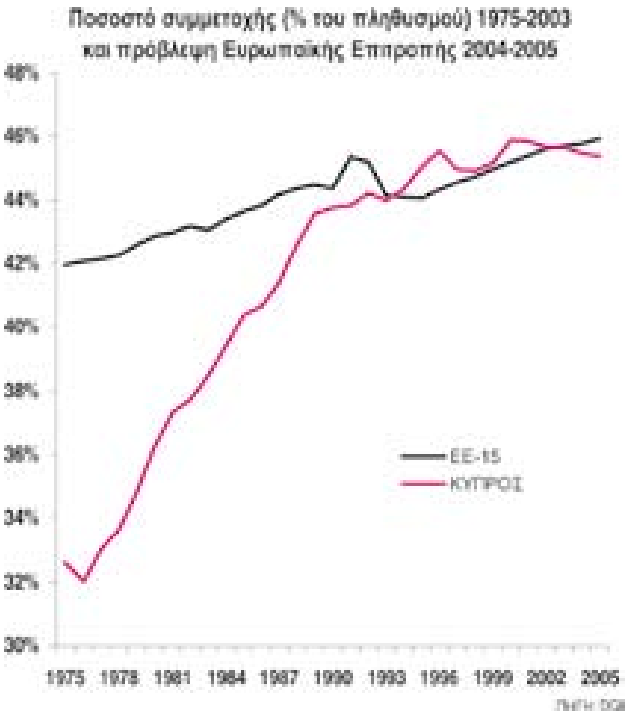

Για την περιγραφή της διαδικασίας της πραγματικής σύγκλισης, το ΙΝΕΚ πραγματοποίησε ανάλυση του ΑΕΠ ανά κάτοικο σε Ισοτιμίες Αγοραστικής Δύναμης (ως ποσοστό του αντίστοιχου μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης) σε τρεις συνιστώσες: την παραγωγικότητα της εργασίας, το ποσοστό ανεργίας και το ποσοστό συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό. Η μεθοδολογία αυτή έχει περιγραφεί συνοπτικά στη έκθεση του ΙΝΕΚ του παρελθόντος έτους. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης σε τρεις συνιστώσες φαίνονται στα διαγράμματα 4.9, 4.10 και 4.11.

Από την ανάλυση σε τρεις συνιστώσες διαπιστώνουμε τα εξής: Ο δείκτης πραγματικής σύγκλισης βελτιώνεται καθώς αυξάνεται το ποσοστό συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό ως ποσοστό του αντίστοιχου μεγέθους στην ΕΕ-15. Στην περίπτωση της Κύπρου, η αύξηση του ποσοστού συμμετοχής ανέλαβε

σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της πραγματικής σύγκλισης από το 1976 μέχρι το 1990. Το ποσοστό συμμετοχής στην Κύπρο αυξήθηκε ταχύτερα από ό,τι στην ΕΕ-15 και ήδη από το 1990 είχε προσεγγίσει το επίπεδο του 45% που αποτελεί και τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επομένως, η μεταβλητή αυτή συνέβαλε, και μάλιστα σημαντικά στην πραγματική σύγκλιση της κυπριακής οικονομίας από το 1976 έως το 1990, πλην όμως, στη συνέχεια, δηλαδή στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και του 2000, η επίδρασή της ήταν ουδέτερη.

Ενώ οι επιπτώσεις στην πραγματική σύγκλιση της κυπριακής οικονομίας, από την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής ήταν ουδέτερες μετά το 1990, δεν ισχύει το ίδιο για την παραγωγικότητα της εργασίας, η οποία αυξήθηκε διαρκώς ταχύτερα στην Κύπρο και συνέβαλε ουσιαστικά στην πραγματική σύγκλιση. Επίσης, η πραγματική σύγκλιση πραγματοποιήθηκε χάρη στις καλύτερες επιδόσεις της Κύπρου στην απασχόληση --ακριβέστερα, στο ποσοστό ανεργίας. Η θετική επίδραση που είχε στο επίπεδο σύγκλισης το ποσοστό ανεργίας στην Κύπρο, εφόσον παραμένει σημαντικά μικρότερο από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φαίνεται στο διάγραμμα 8. Μέχρι το 1995, το ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ-15 αυξανόταν ενώ στην Κύπρο παρέμενε στάσιμο σε χαμηλά επίπεδα. Αυτό συνέβαλε στην πραγματική σύγκλιση που παρατηρήθηκε στο πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του '90. Από το 1996, ωστόσο, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 8, η αναλογία των ποσοστών ανεργίας ΕΕ-15 / Κύπρου μειώνεται. Αυτή η εξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα και την πτώση του δείκτη πραγματικής σύγκλισης (ΑΕΠ ανά κάτοικο ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ-15 σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης) στη διάρκεια του δευτέρου ημίσεως της δεκαετίας του 1990, στον βαθμό που εξαρτάται από το ποσοστό ανεργίας. Εντούτοις, από το έτος 2000, η ευνοϊκή επίδραση του χαμηλότερου ποσοστού ανεργίας στην Κύπρο εμφανίστηκε και πάλι.

Διάγραμμα 8

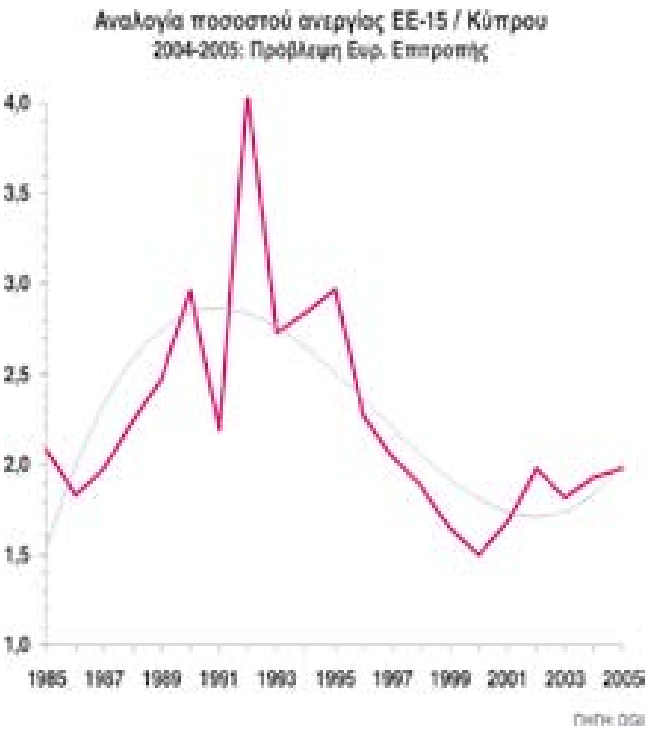

Εν κατακλείδι, η ταχύτερη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας στην Κύπρο και η διατήρηση του ποσοστού ανεργίας σε χαμηλά επίπεδα απετέλεσαν τον κινητήρα της πραγματικής σύγκλισης της κυπριακής οικονομίας. Η επίπτωση του ποσοστού συμμετοχής, παρά τη σημαντική θετική συμβολή της στην πραγματική σύγκλιση μέχρι το 1990, έκτοτε έχει μηδενιστεί. Επειδή δεν μπορεί να σημειωθεί περαιτέρω θεαματική πρόοδος, ούτε στο ποσοστό συμμετοχής, ούτε στο ποσοστό ανεργίας, αποτελεί ένα ζητούμενο, επομένως, για την κυπριακή οικονομία να επιτύχει και αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας που θα είναι κατά πολύ ανώτερες από αυτές που επιτυγχάνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά μέσο όρο ώστε να επιταχύνει την πραγματική της σύγκλιση.

6. Η ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας

Η ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας κρίνεται από την ικανότητά της να μεγεθύνεται διατηρώντας την ανεργία στο ποσοστό πλήρους απασχόλησης, και ταυτοχρόνως, να διατηρεί ισορροπημένο το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Αυτή η διπλή ισορροπία, αποτελεί ιδανική συνθήκη και μακροπρόθεσμο στόχο της μεγάλης πλειοψηφίας των χωρών. Η κυπριακή οικονομία, αντιθέτως, αποκρίνεται ικανοποιητικά σε αυτήν τη διπλή απαίτηση, αφού τόσο το ποσοστό ανεργίας διατηρείται κοντά στην πλήρη απασχόληση, το δε ισοζύγιο πληρωμών παρουσιάζει αρκετά μεγάλη σταθερότητα. Το ποσοστό ανεργίας είναι περίπου σταθερό στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης, το δε ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών έχει σταθεροποιηθεί στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, στην περιοχή -4% έως –5%., οι μονομερείς μεταβιβάσεις από το εξωτερικό και η εισροή εισοδημάτων καλύπτουν ένα μέρος του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, έτσι ώστε το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών να κυμαίνεται στην περιοχή –3% έως –4%. Αυτό το σημαντικό έλλειμμα, παραμένει ωστόσο σταθερό επί μία δεκαετία και δεν παρουσιάζει μέχρις στιγμής επιδείνωση. Υπάρχει όμως ο κίνδυνος, η εξάντληση του μοντέλου ανάπτυξης που ακολουθείται κατά την τελευταία εικοσαετία, να οδηγήσει σε επιδείνωση και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, εάν η Κύπρος παρουσιάζει διευρυνόμενο έλλειμμα στις εξωτερικές της ανταλλαγές όποτε θα αυξάνεται η εσωτερική ζήτηση, η οικονομία θα πρέπει να μειώσει τον ρυθμό της μεγέθυνσής της ώστε να ισορροπήσει το εξωτερικό ισοζύγιο. Σε μια τέτοια περίπτωση, οι παραγωγικοί πόροι της χώρας δεν θα χρησιμοποιούνται πλήρως (θα υπάρχει αχρησιμοποίητο παραγωγικό και εργατικό δυναμικό), με αποτέλεσμα να αποθαρρυνθούν οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, να επιβραδυνθεί η τεχνολογική πρόοδος που συνήθως συνοδεύει αυτές τις επενδύσεις, να αποδυναμωθεί έτσι περαιτέρω η ανταγωνιστικότητα των εγχώριων προϊόντων και να επιδεινωθεί έτι περισσότερο το εμπορικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών. Θα έχει συγκροτηθεί έτσι ένας φαύλος κύκλος μειωμένης ανταγωνιστικότητας - διευρυνόμενου εξωτερικού ελλείμματος–στασιμότητας της παραγωγής και των επενδύσεων–μειωμένης ανταγωνιστικότητας. Αντιθέτως, εάν η Κύπρος αυξάνει την εσωτερική ζήτηση μέχρι του σημείου πλήρους απασχόλησης του παραγωγικού και του εργατικού δυναμικού της χωρίς να παρουσιάζει προβλήματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, η πίεση της ζήτησης επί του εγκατεστημένου παραγωγικού δυναμικού θα αυξήσει τις επενδύσεις, τα τεχνολογικά οφέλη που τις συνοδεύουν, και θα προκαλεί έτσι περαιτέρω βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και του εξωτερικού ισοζυγίου. Για να υπάρξουν, ωστόσο, αυτά τα οφέλη, θα πρέπει η κυπριακή οικονομία να προχωρήσει σε διαρθρωτικές αλλαγές στο παραγωγικό σύστημα, έτσι ώστε να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες για τα οποία η διεθνής ζήτηση αυξάνεται. Αυτή η παρατήρηση αφορά ιδιαίτερα στην τουριστική βιομηχανία, της οποίας η περαιτέρω ανάπτυξη επί νέων, διαφοροποιημένων βάσεων, είναι κρίσιμης σημασίας για το σύνολο της κυπριακής οικονομίας.

Διάγραμμα 9

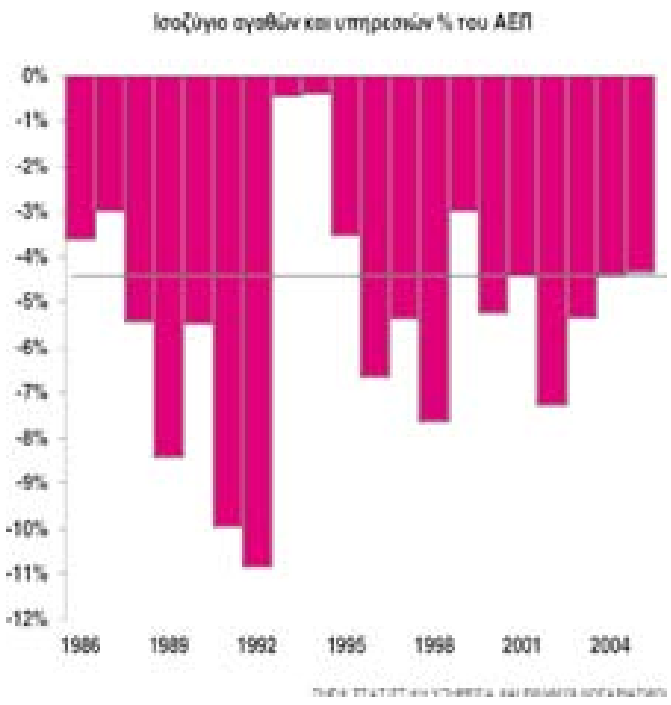

Διάγραμμα 10

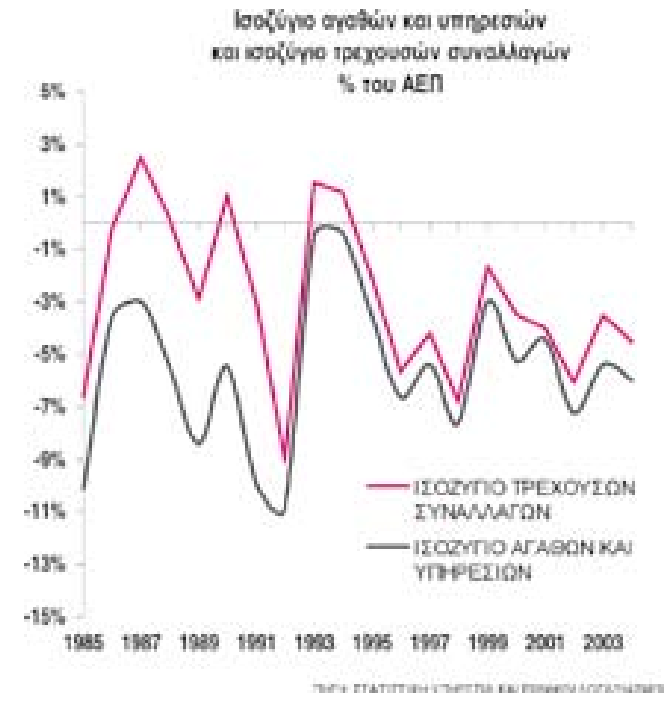

Η κρίσιμη σημασία του τουρισμού για την κυπριακή οικονομία προκύπτει από το γεγονός ότι σε μια ανοικτή οικονομία, ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης, μακροπρόθεσμα μπορεί να αυξηθεί μόνον εφόσον υπάρχει μια ικανή μεγέθυνση των καθαρών εξαγωγών της χώρας. Ο τρόπος όμως, με τον οποίο αποκρίνεται στη διεθνή ανταγωνιστική πίεση, ο κλάδος του τουρισμού, φέρει τα χαρακτηριστικά που αντιστοιχούν σε παλιότερες περιόδους ανάπτυξης της οικονομίας, δηλαδή τα χαρακτηριστικά που διαμορφώθηκαν σε συνθήκες χαμηλού κόστους εργασίας και υψηλής διεθνούς ζήτησης για υπηρεσίες μαζικού τουρισμού. Η τουριστική βιομηχανία παραμένει προσκολλημένη στο παλαιό πρότυπο του μαζικού τουρισμού, το οποίο δεν αντιστοιχεί σε χώρες με ισχυρό νόμισμα και ανερχόμενους μισθούς, σε μιαν εποχή κατά την οποία εισέρχονται στον παγκόσμιο ανταγωνισμό τουριστικών υπηρεσιών, χώρες χαμηλού κόστους. Ως εκ τούτου, η Κύπρος είναι αναγκασμένη να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της με το δεδομένο ότι οι τιμές των τουριστικών υπηρεσιών της είναι τόσο υψηλές ώστε να μην επιτρέπουν πλέον τη μαζική παραγωγή υπηρεσιών μεσαίας ή χαμηλής ποιότητας που διεισδύουν στις αγορές του εξωτερικού επειδή είναι φθηνές.

Το εξωτερικό εμπόριο της Κύπρου, ενώ είναι ισορροπημένο, εμφανίζεται ως μια εύθραυστη και επικίνδυνη ισορροπία, αφού υποχωρεί ραγδαία ένα ολόκληρο τμήμα του παραγωγικού συστήματος (η βιομηχανία και ο αγροτικός τομέας) και ολόκληρο το βάρος των εξαγωγών ανατίθεται στον κλάδο των υπηρεσιών, ιδιαίτερα δεν στον τουρισμό.

Διάγραμμα 11

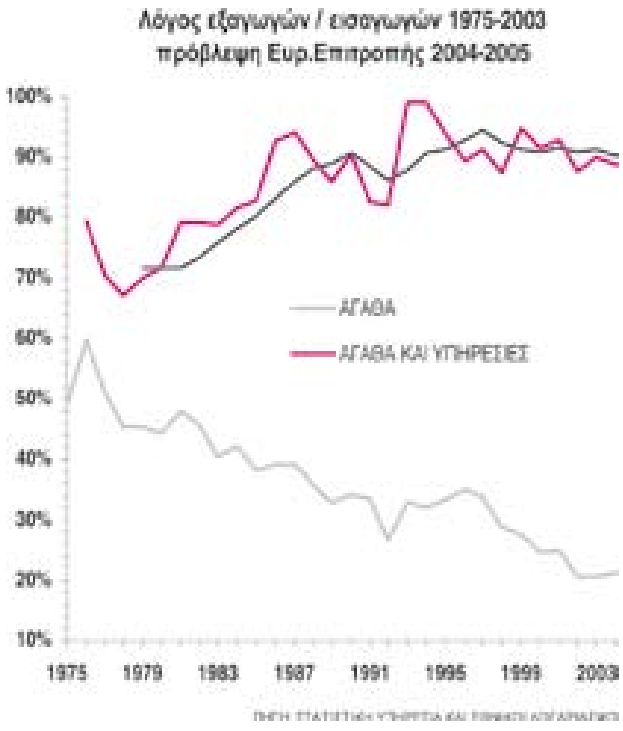

Είναι προφανές ότι το εμπορικό έλλειμμα αγαθών διευρύνεται στο διηνεκές, και θα πρέπει οι εξαγωγές υπηρεσιών να καλύπτουν πλήρως το αυξανόμενο έλλειμμα, όπως έχει γίνει μέχρι σήμερα. Επομένως, είναι κρίσιμης σημασίας, πρώτον, η περαιτέρω ανάπτυξη και η αναδιάρθρωση του τουριστικού κλάδου, και δεύτερον, η εισροή πόρων από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

7. Ο κλάδος του τουρισμού

Όπως έδειξε η ανάλυση των στοιχείων του εξωτερικού εμπορίου, η κυπριακή οικονομία παρουσιάζει προϊούσα εξάρτηση από τις εξαγωγές υπηρεσιών. Ο τουρισμός, ως γνωστόν, είναι η κυριότερη πηγή συναλλάγματος, και όπως τόνισε η έκθεση του ΙΝΕΚ του παρελθόντος έτους, ο κλάδος αυτός επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα ολόκληρη την οικονομία. Όμως ταυτόχρονα ο τομέας αυτός είναι εξαιρετικά ευαίσθητος, επηρεάζεται εύκολα από εξωτερικούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων ο πλέον μόνιμος είναι ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Η υπερβολική εξάρτηση της κυπριακής οικονομίας από τον τουριστικό κλάδο, την καθιστά ευάλωτη στις αλλαγές της διεθνούς συγκυρίας σε βαθμό ασυνήθιστο. Το 1991 κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Κόλπο, όταν ο αριθμός των περιηγητών μειώθηκε κατακόρυφα, επηρεάστηκαν και οι άλλοι κλάδοι της Οικονομίας όπως το εμπόριο, οι κατασκευές κλπ. Παρόμοια επίδραση είχαν στην κυπριακή οικονομία, η 9/11/2001 και ο πόλεμος στο Ιράκ. Εντούτοις, σημαντικότερος παράγοντας ήταν οι πολύ χαμηλοί ρυθμοί αύξησης των εισοδημάτων στην ΕΕ-15 κατά το 2001-2003. Σαν αποτέλεσμα, ο ρυθμός ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας έπεσε στο 2%, τόσο το 2002, όσο και το 2003. Με ακριβέστερο τρόπο, η εξάρτηση της κυπριακής οικονομίας από τον τουρισμό φαίνεται στη στατιστική συσχέτιση που υπάρχει μεταξύ του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ και του αριθμού των περιηγητών (διαγράμματα 5.11 και 5.12). Βεβαίως, οι αυξήσεις της ιδιωτικής κατανάλωσης, των επενδύσεων και άλλοι παράγοντες επηρεάζουν επίσης το κυπριακή ΑΕΠ. Διαπιστώνουμε όμως στατιστικά ότι η αύξηση (αντίστοιχα η μείωση) του αριθμού των περιηγητών κατά 10% αυξάνει (αντίστοιχα μειώνει) περίπου κατά 1,5 εκατοστιαία μονάδα τον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης. Ο δε αριθμός των επισκεπτών παρουσιάζει ισχυρή στατιστική συσχέτιση (μετά το έτος 1985) με τον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 13, οι μεταβολές του ΑΕΠ της ΕΕ-15 εξηγούν αρκετά ικανοποιητικά τον ρυθμό μεταβολής του αριθμού των περιηγητών, με εξαίρεση τα έτη 1992 και 1993. Έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι από τη συσχέτιση προκύπτει πως η πτώση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης στην ΕΕ-15 κάτω από το κρί-

σιμο κατώφλι 2% αναμένεται να οδηγήσει σε μείωση του αριθμού των επισκεπτών της Κύπρου. Αυτό επαληθεύθηκε κατά το 2002 και 2003, όταν ο ευρωπαϊκός ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης περιορίσθηκε στο 1% ετησίως και ο αριθμός των περιηγητών μειώθηκε κατά –10% και –4,5% αντίστοιχα. Κατά το 2004 υπήρξε μικρή αύξηση του αριθμού των περιηγητών κατά 3% περίπου. Μια αύξηση του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά 2,5% για το 2005 και το 2006, αντιθέτως, αναμένεται –με βάση τις συσχετίσεις που πραγματοποίησε το ΙΝΕΚ– να οδηγήσει σε αύξηση κατά 5% του αριθμού των περιηγητών και να προσθέσει περίπου μία εκατοστιαία μονάδα στο κυπριακό ΑΕΠ, εκτός αν υπάρξουν έκτακτοι εξωγενείς παράγοντες.

Διάγραμμα 13

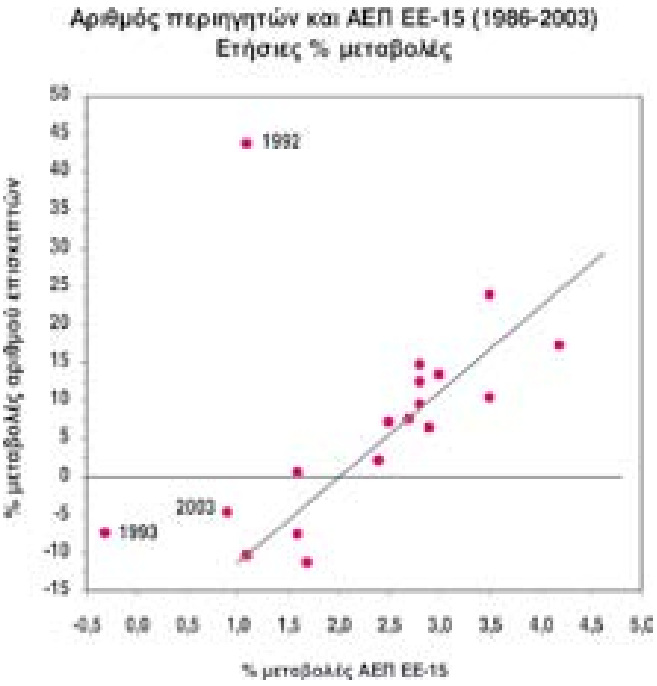

Διάγραμμα 12

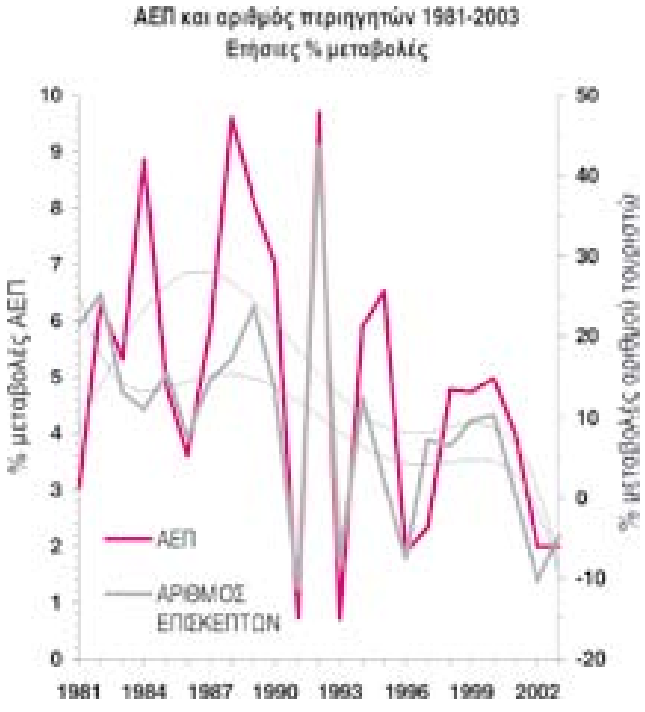

Η ανταγωνιστικότητα ποιότητας αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της αναδιάρθρωσης του παραγωγικού συστήματος της Κύπρου. Με άλλα λόγια, επειδή η Κύπρος θα παραμείνει ένας σχετικά ακριβός προορισμός διακοπών, είναι αναγκασμένη, προκειμένου να μην αντιμετωπίσει μια δραματική μείωση των εσόδων της από τον τουρισμό, να αναβαθμίσει τις υπηρεσίες της στις κατευθύνσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω. Το Στρατηγικό Σχέδιο για τον Τουρισμό 2010 βρίσκεται σε αυτήν την κατεύθυνση, πλην όμως, ο ρυθμός της υλοποίησής του δεν αντιστοιχεί στον ρυθμό με τον οποίο αναπτύσσεται η απειλή της στασιμότητας των εσόδων της Κύπρου από τουριστικές υπηρεσίες.

8. Απασχόληση και ανεργία

Κατά το 2003-2004, η απασχόληση αυξήθηκε στην Κύπρο μόλις κατά 1,0% ενώ στην ΕΕ-15 ως σύνολο αυξήθηκε κατά 0,4%. Μειώσεις της απασχόλησης σημειώθηκαν στη Σουηδία, τη Φιλανδία, την Ολλανδία, τη Γαλλία, τη Δανία και τη Γερμανία. Αντιθέτως, ικανοποιητικές αυξήσεις σημειώθηκαν στην Ιρλανδία, την Ισπανία και την Ελλάδα. Αλλά και σε πιο μακροχρόνια βάση, οι αυξήσεις της απασχόλησης στην Κύπρο δεν είναι θεαματικές και πλησιάζουν κατά πολύ τον μέσο ευρωπαϊκό όρο: η μέση ετήσια αύξηση του αριθμού των απασχολουμένων στην Κύπρο, κατά τα έτη 1996-2004, ανήλθε σε 1,3% έναντι 1,1% για τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Εντούτοις, οι μεν ευρωπαϊκές οικονομίες βρίσκονται σε φάση οικονομικής ωριμότητας και εντατικής συσσώρευσης κεφαλαίου, ενώ η Κύπρος βρίσκεται σε φάση πραγματικής σύγκλισης, και για τον λόγο αυτό θα αναμέναμε οι επιδόσεις της σε ότι αφορά την απασχόληση να ήταν κατά πολύ υψηλότερες από αυτές των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άνοδο από 3,9% το 2002 σε 4,4% κατά το 2003, παρουσίασε το ποσοστό ανεργίας στην Κύπρο, με βάση τον ορισμό της Eurostat. Εκτιμάται, εντούτοις, ότι κατά το 2004 το ποσοστό αυτό περιορίσθηκε στο 4,2% και ότι θα επανέλθει στο επίπεδο του 2002 (3,9%) κατά το 2005. Διατηρείται, έτσι, η σταθερή μακροχρόνια τάση του ποσοστού ανεργίας η οποία κυμαίνεται μέσα σε μια περιορισμένη ζώνη 1,5%-3,5% και μέσο όρο 3% με βάση τον εθνικό ορισμό ή 2%-5,5% και μέσο όρο 4% με βάση τον ορισμό της Eurostat.

Διάγραμμα 14

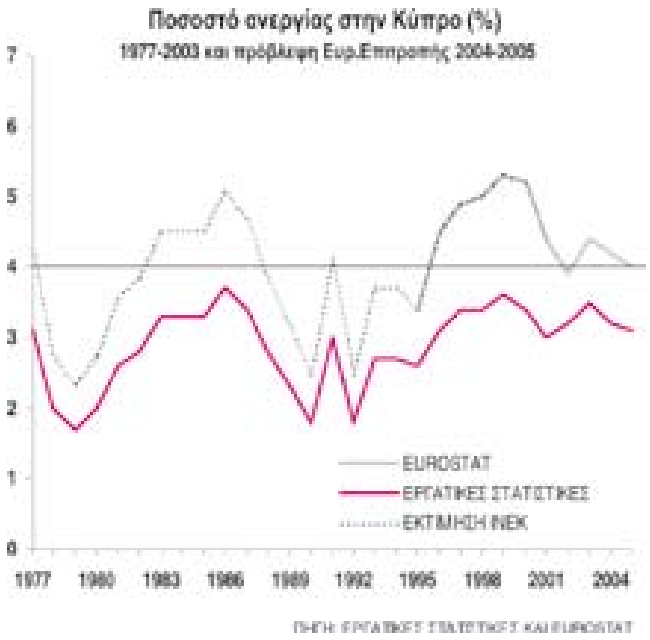

Ωστόσο, η διατήρηση του Κυπριακού ποσοστού ανεργίας σε σταθερά επίπεδα δεν έχει προέλθει από μια ικανοποιητική άνοδο της απασχόλησης, αφού αυτή επιβραδύνθηκε από 1,9% το 2001 σε 1,4% το 2002, σε 0,9% το 2003 και σε 1,1% κατά το 2004. Σύμφωνα με τις φθινοπωρινές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η απασχόληση θα αυξηθεί μόνον κατά 1,3%, τόσο το 2005 όσο και το 2006. Οι μεταβολές της απασχόλησης στην Κύπρο ακολουθούν πτωτική πορεία με αποτέλεσμα η μακροχρόνια τάση να βρίσκεται πλέον στο επίπεδο του 1,5% ετησίως. Η κίνηση αυτής της μεταβλητής, σε συνδυασμό με την πτωτική πορεία άλλων κρίσιμων μεγεθών (βλ. στα κεφάλαια 3 και 4) αποτελεί μια επιπλέον ένδειξη ότι το μοντέλο ανάπτυξης που συγκροτήθηκε στο μέσον της δεκαετίας του ’80 στην Κύπρο πλησιάζει στα όριά του.

Διάγραμμα 15

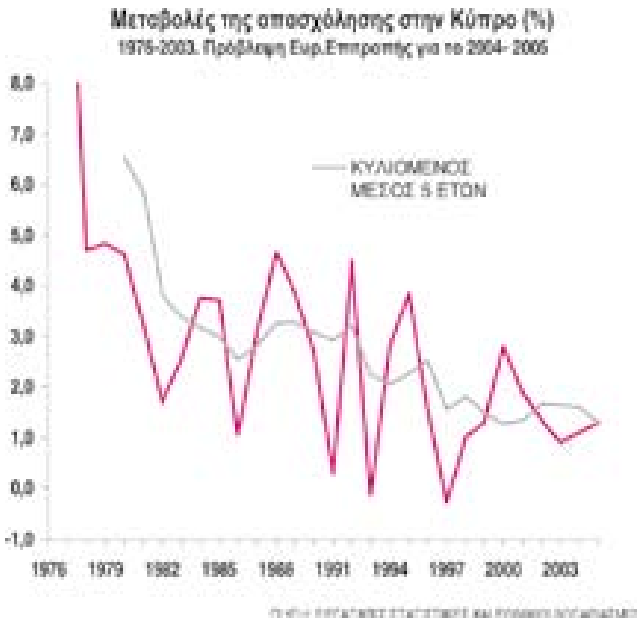

Οι φθίνουσες επιδόσεις της κυπριακής οικονομίας σε ό,τι αφορά την αύξηση της απασχόλησης δεν αποτελούν επομένως την αιτία της διατήρησης του ποσοστού ανεργίας στο σταθερό και χαμηλό επίπεδο 4%. Η σταθερότητα αυτή προέρχεται από τις μικρές αυξήσεις του εργατικού δυναμικού, οι οποίες σχετίζονται με το γεγονός ότι το ποσοστό συμμετοχής στην Κύπρο έχει ήδη συγκλίνει με τον αντίστοιχο μέσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, η στασιμότητα του ποσοστού συμμετοχής αποτελεί ανασχετικό παράγοντα της πραγματικής σύγκλισης της κυπριακής οικονομίας με το μέσο επίπεδο ΑΕΠ ανά κάτοικο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. σχετικά στην ανάλυση της πραγματικής σύγκλισης στο Κεφάλαιο 4 της έκθεσης). Οι μικρές αυξήσεις του εργατικού δυναμικού σχετίζονται επίσης με το φαινόμενο της αποθάρρυνσης: όταν η απασχόληση μειώνεται ή δεν αυξάνεται, άτομα που ανήκουν στον μη ενεργό πληθυσμό και τα οποία θα αναζητούσαν εργασία, αποθαρρύνονται και αναβάλουν την είσοδό τους στην αγορά εργασίας εξαιτίας της μείωσης ή της στασιμότητας της απασχόλησης. Το φαινόμενο της αποθάρρυνσης (όπως και το αντίστροφο φαινόμενο, της ενθάρρυνσης) είναι πολύ έντονο στην Κύπρο. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι οι μεταβολές της απασχόλησης επηρεάζουν σημαντικά τις μεταβολές του εργατικού δυναμικού.

9. Η αδήλωτη εργασία στην Κύπρο

Το πρόβλημα της αδήλωτης εργασίας, το οποίο είναι ιδιαίτερα εκτεταμένο στην Κύπρο, εξετάζεται συνήθως στο πλαίσιο συζητήσεων σχετικά με την απασχόληση συγκεκριμένων κατηγοριών εργαζομένων όπως οι μετανάστες εργάτες και οι Τουρκοκύπριοι, ενώ δεν έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα καμία σχετική μελέτη ή έρευνα. Επίσης, παρατηρείται πλήρης έλλειψη στατιστικών και γενικότερα ποσοτικών στοιχείων γύρω από το θέμα. Αναφορικά με την έκταση της αδήλωτης εργασίας, διαπιστώνεται ένα σημαντικό κενό στη γνώση, ενώ τα όποια διαθέσιμα στοιχεία είναι αποσπασματικά, προέρχονται από διαφορετικές πηγές και δεν είναι γνωστές οι μέθοδοι συγκέντρωσης και επεξεργασίας των στοιχείων αυτών. Στο πλαίσιο αυτό, η παράθεση οποιονδήποτε στοιχείων θα ήταν παρακινδυνευμένη. Υπάρχουν ωστόσο εκτιμήσεις ότι το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας εκτείνεται περισσότερο σε επιλεγμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, κυρίως στην κατασκευαστική και την ξενοδοχειακή βιομηχανία, καθώς και σε κάποιους τομείς του κλάδου των υπηρεσιών, ενώ επηρεάζει ως επί το πλείστον συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων, περισσότερο ευάλωτες στο σύνολό τους, ιδιαίτερα τους ξένους εργάτες και τους Τουρκοκύπριους και σε μικρότερο βαθμό τις γυναίκες και τους νεοεισερχόμενους. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την

οικοδομική βιομηχανία αναφέρουμε ενδεικτικά ότι σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία που δημοσιοποιήθηκαν την 1η Δεκεμβρίου 2003, σε σύνολο 789 επιθεωρήσεων που πραγματοποιήθηκαν τον Νοέμβριο του 2003, διαπιστώθηκε ότι το 11,3% των εργοδοτών και το 29,9% των εργαζομένων δεν ήταν εγγεγραμμένοι στο Σχέδιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Από το σύνολο των απασχολουμένων που δεν ήταν δηλωμένοι από τους εργοδότες τους, το 19,9% ήταν Ελληνοκύπριοι και το 10% ήταν Τουρκοκύπριοι. Ο έλεγχος που διεξήγαγε το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων αφορούσε αποκλειστικά σε εκστρατεία ελέγχου για την ασφάλιση Τουρκοκυπρίων και Ελληνοκυπρίων στην οικοδομική βιομηχανία, γι' αυτό και δεν συμπεριλαμβάνει άλλες κατηγορίες εργαζομένων όπως οι μετανάστες εργάτες. Επισημαίνεται ότι ο συγκεκριμένος έλεγχος πραγματοποιήθηκε μετά από πίεση των εργοδοτικών οργανώσεων και των συντεχνιών στον κλάδο.

Όσον αφορά τη φύση της αδήλωτης εργασίας, πρόκειται για απασχόληση νόμιμης φύσης η οποία ωστόσο δεν δηλώνεται στις δημόσιες αρχές. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των εμπλεκόμενων φορέων, στην Κύπρο εκτός αυτών που απασχολούνται εξ' ολοκλήρου με αδήλωτη εργασία, στις περιπτώσεις δηλαδή που η αδήλωτη εργασία αποτελεί τη μοναδική πηγή εσόδων για τον απασχολούμενο, είναι πολύ συχνό και το φαινόμενο της μερικώς αδήλωτης εργασίας, με τη μορφή είτε μέρους του εργάσιμου χρόνου που δεν δηλώνεται, είτε δεύτερης εργασίας με μειωμένο ωράριο. Σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για το έτος 2003 το 6,9% του συνόλου των απασχολούμενων είχαν και δεύτερη εργασία, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το 2002 ήταν 4,9%.

10. Η ανεργία των νέων. Εργασιακή ανασφάλεια και αβεβαιότητα[3]

Διακρίνουμε δύο βασικούς τύπους ανασφάλειας και αβεβαιότητας. Ο πρώτος τύπος ανασφάλειας και αβεβαιότητας προέρχεται από τον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση. Αυτός ο τύπος βιώματος συναντάται ως επί το πλείστον σε άτομα των οποίων η ένταξη στην αγορά εργασίας θεωρείται προβληματική επειδή δεν έχουν επαρκή εφόδια, είτε πρόκειται για οικονομικά εφόδια, είτε για μορφωτικά ή κοινωνικά. Η έλλειψη τυπικών προσόντων (π.χ. χαμηλό μορφωτικό επίπεδο) αποτελεί εμπόδιο στη ένταξη ενός εργαζόμενου στην αγορά εργασίας, το οποίο τον ακολουθεί καθ' όλη τη διάρκεια του επαγγελματικού του βίου. Η ανεπάρκεια γνώσεων και δεξιοτήτων μπορεί να οδηγήσει το άτομο σε μια κατάσταση συστηματικής επαγγελματικής αβεβαιότητας που πηγάζει από τις μορφές απασχόλησης στις οποίες συμμετέχει (π.χ. μερική απασχόληση, ανασφάλιστη εργασία, μακρές περιόδους ανεργίας, κλπ).

Ο δεύτερος τύπος ανασφάλειας και αβεβαιότητας πηγάζει από τη δυσαρμονία ή την αναντιστοιχία μεταξύ των στόχων και των προσδοκιών ενός ατόμου από τη μια μεριά, και των πραγματικών απολαβών ή των συνθηκών εργασίας από την άλλη. Στην περίπτωση αυτή, τα άτομα κατέχουν ορισμένες δεξιότητες και γνώσεις (π.χ. πτυχίο) τα οποία αυξάνουν τις προσδοκίες και τις απαιτήσεις τους, που πηγάζουν από την κοινωνική τους θέση ή το αναμενόμε-

3. Η ενότητα αυτή βασίζεται στη έρευνα με τίτλο «Ανεργία, ημιαπασχόληση, ετεροαπασχόληση: μια έρευνα για την εργασιακή ανασφάλεια και αβεβαιότητα των νέων» που πραγματοποίησε το ΙΝΕΚ της ΠΕΟ για λογαριασμό του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου τον Οκτώβριο του 2004.

νο status ή το κύρος της. Ενδέχεται όμως αυτά τα αυξημένα εφόδια (γνώσεις και δεξιότητες) να μην αντιστοιχούν στις υπάρχουσες θέσεις εργασίας, και οι διαθέσιμες επιλογές ένταξης στην αγορά εργασίας είναι αυτές της ετεροαπασχόλησης.

Η εξέταση του βιώματος της ανασφάλειας γίνεται με βάση τρία διακριτά πεδία ανάλυσης:

1. Την αίσθηση κοινωνικού αποκλεισμού: Κατά πόσον υπάρχει η αίσθηση μη αναγνώρισης ή η αίσθηση της περιθωριοποίησης και ποιοι είναι οι λόγοι που δημιουργούν αυτή την αίσθηση, ενώ εξετάζεται ειδικότερα εάν και πως επιδρά ο παράγοντας της ηλικίας.

2. Την άνιση συμμετοχή στην αγορά εργασίας και τη σχέση με την απασχόληση. Με τη βοήθεια στατιστικών στοιχείων εξετάζονται οι εισοδηματικές ανισότητες, η φύση της εργασίας όπως η μερική απασχόληση, η πλήρης και η μόνιμη απασχόληση, η ανεργία, καθώς και η σχέση με την αγορά εργασίας δηλαδή κατά πόσο η ίδια η εργασία όπως βιώνεται καθημερινά ικανοποιεί το νέο εργαζόμενο (job satisfaction).

3. Το κοινωνικό δίκτυο και την οικογενειακή στήριξη, δηλαδή κατά πόσον ο νέος νιώθει ενσωματωμένος ή αποκλεισμένος από την κοινωνική ζωή και τα κοινωνικά δίκτυα που προσφέρουν την αίσθηση της κοινωνικής ένταξης.

Βοηθητικοί ή επιμέρους δείκτες για την έρευνα των πιο πάνω πεδίων είναι το φύλο, το εκπαιδευτικό επίπεδο, το οικογενειακό ιστορικό και ο βαθμός παραβατικότητας. Χρησιμοποιώντας τους άξονες αυτούς συνάγεται ο βαθμός, η ένταση και η μορφή της ανασφάλειας.

Σύμφωνα με την ανάλυση των στοιχείων της εκπαίδευσης, ο αριθμός των νέων που φοιτούν στη μέση και τριτοβάθμια εκπαίδευση, προκύπτει ότι από το σύνολο των «νέων» που υπολογίζονται σε 212.8 χιλιάδες, το 29% είναι ενταγμένο στο εκπαιδευτικό σύστημα. Σε γενικές γραμμές, η πλειοψηφία των νέων έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, ενώ σε ό,τι αφορά το μορφωτικό επίπεδο, η Κύπρος είναι σε καλύτερη θέση συγκρινόμενη με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Από τα συμπεράσματα ωστόσο της Ετήσιας Έκθεσης της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου, διαφαίνονται δυο αρνητικές αιτίες σε σχέση με την εκπαίδευση, την ανεργία, καθώς και την ανασφάλεια των νέων στην εργασία. Η ανάλυση των στοιχείων δείχνει ότι:

α. ότι η κατηγορία των νέων 15-34 χρόνων αποτελεί την πλειοψηφία των ανέργων αφού αποτελεί το 51% του συνόλου των ανέργων στη χώρα,

β. ότι τα άτομα με σχετικά χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (κάτω του λυκείου) ανεξαιρέτως ηλικίας αποτελούν την πιο μεγάλη ομάδα εγγεγραμμένων ανέργων. Σ' αυτήν την κατηγορία τα 2/5 των ανέργων για το 2003 ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 15-34 ετών και αποτελούν σχεδόν το 1/8 του συνόλου των ανέργων. Εάν συσχετισθεί η ανεργία με το ποσοστό των πρόωρα αποσυρθέντων (drop-outs) από το σχολείο που ανέρχεται σε 15,1% σύμφωνα με τα στοιχεία για το 2003, ceteris paribus η αυξητική τάση στην κατηγορία αυτή θα έχει ως αποτέλεσμα την ανάλογη αύξηση του προβλήματος της ανεργίας στους νέους,

γ. ότι τα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην κατηγορία μεταξύ 15-34 ετών αποτελούν την πιο ευάλωτη ομάδα σε σχέση με την ανεργία και αποτελούν το 20% του συνόλου των ανέργων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι αν και η κατηγορία των ατόμων με τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζεται συνολικά ως η κατηγορία με το χαμηλότερο ποσοστό ανέργων (4160 άτομα ή 29%), η ηλικιακή ομάδα 15—34 αποτελεί την πλειοψηφία των ανέργων με τριτοβάθμια εκπαίδευση (2888 άτομα ή 26% επί του συνόλου). Δυστυχώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα συγκριτικά στοιχεία προκειμένου να διαπιστωθεί η αύξηση ή όχι των ποσοστών αυτών. Πρόκειται ωστόσο για μια σημαντική μεταβλητή την οποία αξίζει να παρακολουθήσουμε στο μέλλον. Είναι πιθανό, το σχετικά υψηλό ποσοστό σ' αυτή την ηλικιακή κατηγορία και ειδικά στους νέους με τριτοβάθμια εκπαίδευση, να εξηγείται εξαιτίας της ανεργίας τριβής, όπου οι εργαζόμενοι είτε είναι νεο-εισερχόμενοι που απλά αναζητούν εργασία για ένα μικρό χρονικό διάστημα μετά τις σπουδές τους, είτε είναι νέοι εργαζόμενοι που μετακινούνται σε νέες θέσεις εργασίας αφού δεν προσαρμόστηκαν ή δεν ικανοποιήθηκαν από τις θέσεις εργασίας που κατείχαν.

Εντούτοις, αυτή η εξήγηση ευσταθεί μόνο μερικώς. Εάν ληφθούν υπόψη μια σειρά από άλλες στατιστικές ευελιξίες στην εργασία όπως η προσωρινότητα και η μερική απασχόληση κλπ., καθώς και το γεγονός ότι μεγάλα ποσοστά νέων εργαζομένων συγκεντρώνονται στη ξενοδοχειακή βιομηχανία, το λιανικό εμπόριο και τις υπηρεσίες που έχουν τα πιο «ευέλικτα» καθεστώτα εργασίας, συμπεραίνουμε ότι πρόκειται για κάτι ουσιαστικότερο που σχετίζεται με τον παράγοντα της ηλικίας ως δομικό στοιχείο.

Σε ότι αφορά το ποσοστό απασχόλησης, στις μικρότερες ηλικίες των 15-19 και 20-24 ετών παρατηρούμε χαμηλό ποσοστό λόγω της υψηλής συμμετοχής στο εκπαιδευτικό σύστημα. Το ποσοστό απασχόλησης είναι μικρό και στις μεγάλες ηλικίες των 55-64 και 65+. Μεταξύ 20 και 24 ετών το ποσοστό απασχόλησης αυξάνεται σε 65.7% και φτάνει στο υψηλότερο του σημείο (86%) στην ηλικιακή κατηγορία των 30-34 ετών. Όσον αφορά την απασχόληση κατά φύλο, τα ποσοστά των γυναικών, δηλαδή η συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, μειώνεται συστηματικά με την αύξηση της ηλικίας (δηλαδή στις παλαιότερες γενεές) με αποτέλεσμα οι άνδρες να έχουν μέσο ποσοστό απασχόλησης 70% και οι γυναίκες 51%. Ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, η κατηγορία του λιανικού και χονδρικού εμπορίου απασχολεί τους περισσότερους εργαζόμενους (55,6 χιλιάδες) ενώ ακολουθεί ο τομέας των μεταποιητικών βιομηχανιών με 37,4 χιλιάδες και ο τομέας των ξενοδοχείων και εστιατορίων με 32,4 χιλιάδες.

Όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα, οι απασχολούμενοι στην ηλικία μεταξύ 15-24 ετών, ως ποσοστό επί του συνόλου των απασχολουμένων, είναι 9,8% ενώ στην κατηγορία 25-34 το ποσοστό ανέρχεται σε 26%. Κατά οικονομική δραστηριότητα για τους απασχολουμένους ηλικίας 15-24 παρατηρείται μειωμένη συγκέντρωση στους κλάδους της αλιείας, γεωργίας, ιδιωτικών νοικοκυριών και ετερόδικων οργανισμών. Οι τομείς που συγκεντρώνουν το υψηλότερο --σε σύγκριση με το μέσο όρο-- ποσοστό είναι οι κατασκευές και το χονδρικό και λιανικό εμπόριο. Για την ηλικία 25-34 παρατηρείται χαμηλή συμμετοχή στους τομείς της γεωργίας, ηλεκτρισμού, ύδατος και υγραερίου, ενώ ιδιαίτερα στα ιδιωτικά νοικοκυριά και τους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς παρατηρείται υπέρ-συγκέντρωση, γεγονός που δείχνει την υψηλή συγκέντρωση νέων στις υπηρεσίες.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία διαπιστώνεται ότι η μερική απασχόληση αυξάνεται. Ένα δεύτερο συμπέρασμα είναι

ότι το ποσοστό των γυναικών με μερική απασχόληση είναι υπερδιπλάσιο αυτού των ανδρών. Παρατηρείται επίσης ότι στην κατηγορία των μερικώς αυτοαπασχολούμενων, το 38% αφορά στις μεγάλες ηλικιακές ομάδες 55-65+ με μορφωτικό επίπεδο κάτω του λυκείου. Αυτό το υψηλό ποσοστό συγκέντρωσης δείχνει ότι η επιλογή για μερική αυτοαπασχόληση οφείλεται σε πρόωρη συνταξιοδότηση και αποτελεί μέρος της πορείας ενός ατόμου στην παραδοσιακή εργασία, γεγονός που αυξάνει τα ποσοστά όσων εργάζονται με μερική απασχόληση διότι δεν επιθυμούν άλλη μορφή εργασίας. Στην περίπτωση των μερικώς απασχολούμενων υπαλλήλων παρατηρείται ότι το 43% αποτελείται από νέους εργαζόμενους, εκ των οποίων το 40% έχουν τριτοβάθμια μόρφωση. Αυτό το υψηλό ποσοστό πρέπει να ερμηνευτεί ως συγκέντρωση των νέων σε πιο ευέλικτες μορφές εργασίας.

Σύμφωνα με στοιχεία του 2002, ο συνολικός αριθμός όσων απασχολούνται με προσωρινή απασχόληση ανέρχεται σε 31.316 άτομα ή ποσοστό 12,5% επί του συνόλου των μισθωτών. Σημειώνεται δε αυξητική τάση, εφόσον παρουσιάζεται ποσοστιαία αύξηση της τάξης του 3,4% (βλέπε πίνακες 7.12 και 7.13). 10.926 άτομα, ποσοστό που αντιστοιχεί πάνω από το ένα τρίτο των προσωρινά απασχολούμενων αποτελείται από άτομα με μορφωτικό επίπεδο κάτω του λυκείου από τους οποίους σχεδόν οι μισοί ανήκουν στις ηλικίες 15-34. Φαίνεται ότι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο δυσχεραίνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε μόνιμες θέσεις εργασίας με αποτέλεσμα να προκαλείται ανασφάλεια / αβεβαιότητα από την προσωρινότητα της εργασίας. Σε μόνιμη και καθημερινή βάση, οι εργαζόμενοι αυτοί, πέραν από το άγχος της εργασίας έχουν και το πρόβλημα ότι δεν γνωρίζουν αν θα

ανανεωθεί η σύμβαση εργασίας τους. Η εξήγηση που αποδίδεται για τη δυσχέρεια αυτή και αφορά στην ανεπάρκεια εκπαίδευσης, δεν μπορεί να εξηγήσει τους δομικούς και διαρθρωτικούς λόγους που παράγουν και αναπαράγουν θέσεις εργασίας σε προσωρινή και όχι μόνιμη βάση.

Η προσωρινή απασχόληση αποτελεί είτε αναγκαστική είτε δεύτερη επιλογή για τους εργαζόμενους. Η μεγάλη πλειοψηφία όλων των ατόμων με προσωρινή εργασία (27.399) δηλώνει ότι η θέση τους σ' αυτή τη μορφή απασχόλησης οφείλεται στο γεγονός ότι δεν βρήκαν μόνιμη εργασία. Όσον αφορά τον παράγοντα της ηλικίας είναι φανερό ότι οι νέοι αποτελούν την πιο ευάλωτη ομάδα εφόσον 57% (ή 17.879 άτομα) των προσωρινά απασχολούμενων ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 15-34 ετών, ενώ το 54% των ατόμων αυτών απασχολούνται προσωρινά διότι δεν βρήκαν μόνιμη εργασία. Τέλος, ενώ στις άλλες ηλικιακές ομάδες υπάρχει μια αρνητική σχέση μεταξύ μορφωτικού επιπέδου και προσωρινής απασχόλησης, δηλαδή μειώνεται το ποσοστό των προσωρινά απασχολουμένων με την αναβάθμιση του μορφωτικού επιπέδου, στην ηλικιακή κατηγορία 15-34 η σχέση γίνεται θετική, η αναβάθμιση δηλαδή του μορφωτικού επιπέδου έχει ως συνέπεια την αύξηση του αριθμού των ατόμων σε προσωρινή απασχόληση κάτι που καταδεικνύει ότι υπάρχει όξυνση της τάσης στην αγορά εργασίας για απασχόληση σε ευέλικτες ή νέες μορφές εργασίας.

Το πρώτο πόρισμα που εξάγεται από την ανάλυση των στοιχείων που αναφέρονται στην ανεργία κατά ηλικία και κατά φύλο είναι ότι παρατηρείται σημαντική αύξηση του αριθμού των ανέργων. Ειδικότερα από 10.756 άτομα το 2002 οι άνεργοι ανήλθαν σε 14.109 το 2003, ήτοι ποσοστό αύξησης 31,17%. Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται στους άνδρες οι οποίοι από 4.726 άνεργοι το 2002 ανήλθαν σε 7.127 το 2003, μια ποσοστιαία αύξηση της τάξης του 50,72%. Αντιθέτως, στις γυναίκες η αύξηση δεν είναι πολύ μεγάλη, από 6.030 το 2002 ανήλθαν σε 6.983 το 2003, σημειώνεται δηλαδή μια ποσοστιαία αύξηση της τάξης του 15,80%. Το δεύτερο πόρισμα που εξάγεται είναι ότι η αύξηση της ανεργίας οφείλεται κυρίως στην αύξηση των ανέργων ηλικίας 20-34. Αναλυτικότερα, οι άνεργοι στην ηλικιακή ομάδα 20-24 ετών αυξήθηκαν από 2.087 το 2002 σε 2.525 το 2003, ήτοι αύξηση 20,98%, ενώ για τις ηλικίες 25-29 οι άνεργοι αυξήθηκαν από 1.419 το 2002 σε 2.262 το 2003, σημειώνεται δηλαδή η μεγαλύτερη αύξηση ποσοστού 59,41%. Για τις ηλικίες τέλος μεταξύ 30 και 34 ετών οι άνεργοι αυξήθηκαν από 1.154 το 2002 σε 1.824 το 2003, μια εξίσου μεγάλη αύξηση της τάξης του 58,06%. Αντιθέτως στις ηλικίες 35-44 η ανεργία παραμένει σταθερή, με μια σημαντική υποχώρηση της ανεργία στις ηλικίες 35-39 (26,17%), και μια εξίσου σημαντική αύξηση στις ηλικίες 40-44 (22,19%).

Η ανάλυση των στοιχείων των εγγεγραμμένων ανέργων κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το 2004 δείχνει ότι στο πρώτο εξάμηνο του 2004, το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας παρατηρείται στους κλάδους των ξενοδοχείων και των εστιατορίων (της τάξης του 25%), ακολουθεί ο τομέας του εμπορίου με ποσοστό 15% περίπου και η δημόσια διοίκηση με 13%. Σημαντική επίσης είναι η ανεργία στους τομείς των άλλων υπηρεσιών με ποσοστό 8,6%, και ποσοστό για τους νεοεισερχομένους 6,9%, ενώ στις κατασκευές το ποσοστό ανέρχεται σε 6%.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα γύρω από τις συνθήκες απασχόλησης και την εργασιακή ανασφάλεια των νέων, καταδεικνύουν πως η ανεργία

δεν είναι παρά μόνο μια ουσιαστική γενεσιουργός αιτία στην ανασφάλεια των νέων στην εργασία. Ο άξονας της απασχόλησης εμπεριέχει τις λεγόμενες νέες μορφές εργασίας (προσωρινή απασχόληση, μερική απασχόληση κλπ.) των οποίων η φύση και οι συνθήκες παράγουν, αναπαράγουν και οξύνουν το αίσθημα της εργασιακής ανασφάλειας και αβεβαιότητας των νέων. Επιπλέον ο ορισμός της νεολαίας στις ηλικίες 15-34 είναι πιο αντιπροσωπευτικός, δεδομένου ότι ειδικά στις κατηγορίες 24-28 και 29-34, οι νέοι αντιμετωπίζουν μια σειρά από προκλήσεις οι οποίες επιδεινώνουν το αίσθημα της ανασφάλειας. Το τέλος των σπουδών, η δημιουργία οικογένειας, η αναζήτηση εργασίας, η προσωρινή απασχόληση, η ετεροαπασχόληση, η συστηματική αλλαγή επαγγελμάτων και η ανεργία κατά διαστήματα, είναι συνθήκες οι οποίες συσσωρεύουν τις αιτίες που αυξάνουν τις πιθανότητες να εμφανισθεί στους νέους το αίσθημα της ανασφάλειας και της αβεβαιότητας.

Το κυπριακό πλαίσιο του ζητήματος της απασχόλησης ενώ διατηρεί ισχυρά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ιστορικής και πολιτικοοικονομικής πραγματικότητας στο νησί, φαίνεται να αποκτά ευρωπαϊκά χαρακτηριστικά. Στο πλαίσιο αυτό, οι συζητήσεις που διεξάγονται στον Ευρωπαϊκό χώρο έχουν ανταπόκριση και στην Κύπρο. Ωστόσο, το ισχυρό τριμερές σύστημα εργασιακών σχέσεων, οι γερές παραδόσεις του συνδικαλιστικού κινήματος και οι πολιτικές αποχρώσεις των κυβερνώντων σίγουρα δημιουργούν δεδομένα διαφορετικά σε σχέση με τις πλείστες Ευρωπαϊκές χώρες. Εντούτοις, η εναρμόνιση με την Ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης απαιτεί όπως το πλαίσιο γίνει ενιαίο.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι υπάρχουν στοιχεία στο κυπριακό πλαίσιο, τα οποία τουλάχιστον σε ότι αφορά τα θέματα προσέγγισης στην απασχόληση, προσομοιάζουν με αυτά άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ισχυρό σύστημα κατάρτισης (όπως είναι η Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού και το Κέντρο Παραγωγικότητας) και η ανάπτυξη μέτρων που ρυθμίζουν ή επιδρούν στην προσφορά της εργασίας, θεσμών που αναπτύχθηκαν ωστόσο σ' ένα ευρύτερο σύστημα οικονομικού σχεδιασμού με σημαντική κρατική παρέμβαση και όχι σε ένα νεοφιλελεύθερο πλαίσιο. Οι θεσμοί αυτοί σε συνδυασμό με διάφορους άλλους (δημόσιους, συνδικαλιστικούς και ιδιωτικούς όπως τα κολέγια κλπ.) αποτελούν τους κύριους φορείς που προσφέρουν υπηρεσίες κατάρτισης, απορροφώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα κονδύλια των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πιο μεγάλο μερίδιο από την κατάρτιση προορίζεται για τους νέους εργαζόμενους που είναι και οι αποδέκτες των πολιτικών απασχόλησης ή καλύτερα της απασχολησιμότητας στην Κύπρο. Για αυτό και η ανάλυση του Κυπριακού πλαισίου οφείλει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι οι νεότεροι εργαζόμενοι βρίσκονται διαρκώς στη θέση «καταρτιζόμενου» έτσι ώστε να είναι «απασχολήσιμοι» στην αγορά εργασίας.

11. Η οικονομία στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου

Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, η οικονομία στα κατεχόμενα παρουσίασε μακροχρόνια (1977-2002) ανάπτυξη με μέσο ετήσιο ρυθμό 3,6% (Πίνακας 8.1) που οδήγησε σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Η ανάπτυξη βασίσθηκε στη βιομηχανία (μεταποιητική βιομηχανία, ηλεκτρισμός, κατασκευές) που μεγεθύνθηκε με υψηλούς ρυθμούς, ενώ αντιθέτως ο τριτογενής τομέας της οικονομίας παρουσίασε μικτά απο-

τελέσματα, με την έννοια ότι μερικοί κλάδοι αναπτύχθηκαν ενώ άλλοι υποχώρησαν. Ο τουρισμός παρουσίασε μικρή μόνον ανάπτυξη, παρόλο που οι εισπράξεις σε ξένο συνάλλαγμα όπως τις παρουσιάζουν οι αρχές δείχνουν να αποτελούν πολύ υψηλό ποσοστό του Ακαθάριστου Προϊόντος. Ποσοστό που είναι υψηλότερο από αυτό των περιοχών που ελέγχει το κράτος, γεγονός που απαιτεί διερεύνηση ώστε να διευκρινιστεί η πραγματική συμβολή του τουρισμού στο Ακαθάριστο Προϊόν των κατεχομένων. Οι υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις παρουσιάζουν δυναμισμό και προοπτικές, ενώ η τριτοβάθμια εκπαίδευση είχε μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη αφού προσέλκυσε χιλιάδες φοιτητές από την Τουρκία και άλλες χώρες. Υπήρξε αξιοσημείωτος ρυθμός αύξησης των επενδύσεων, πλην όμως η επίδρασή του επί της παραγωγικότητας ήταν πολύ περιορισμένη. Κατά τα φαινόμενα, η οικονομία στα κατεχόμενα στηρίχθηκε στις δαπάνες της τοπικής διοίκησης που συντηρεί υψηλό έλλειμμα. Η πραγματική προωθητική δυναμική του ελλείμματος αυτού ήταν πολύ μεγαλύτερη του μεγέθους του, αφού ένα μεγάλο ποσοστό του Ακαθάριστου προϊόντος των κατεχομένων αποτελούσαν τα ποσά της τουρκικής κρατικής βοήθειας. Τα ποσά αυτά επέτρεπαν στις αρχές να παρουσιάζουν μικρότερο έλλειμμα βασιζόμενες στη βοήθεια από την Τουρκία που τόνωνε την οικονομική δραστηριότητα και έδινε επεκτατική ώθηση στο Ακαθάριστο Προϊόν.

Σαν αποτέλεσμα της μακροχρόνιας αύξησης του Ακαθάριστου Προϊόντος, σημειώθηκε μεγάλη αύξηση της απασχόλησης και η ανεργία, με βάση τα δημοσιευόμενα στοιχεία των κατοχικών αρχών, παρέμεινε σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Η απασχόληση παρουσίασε μεγάλη αύξηση στηριζόμενη στον μεγάλο ρόλο που εξακολουθεί να διαδραματίζει στην οικονομία ο γεωργικός τομέας, που δίνει απασχόληση σε 15% του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού, ενώ παράλληλα μεγάλη συμβολή είχε και ο ευρύς δημόσιος τομέας που προσφέρει απασχόληση σχεδόν στο ένα πέμπτο του εργατικού δυναμικού. Οι αριθμοί αυτοί δημιουργούν ερωτηματικά σχετικά με την ποιότητα της ανάπτυξης και με το ενδεχόμενο να συντηρείται υποαπασχόληση, δεδομένου ότι σημειώθηκε πολύ περιορισμένη βελτίωση της παραγωγικότητας.

Ο ρυθμός διεύρυνσης της οικονομικής δραστηριότητας των κατεχομένων είναι αρκετά υψηλός κατά μέσο όρο, αλλά κρύβει πολλές διακυμάνσεις, καθώς τα έτη υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης ακολουθούνται από έτη επιβράδυνσης ή ύφεσης (όταν το Ακαθάριστο Προϊόν μειώνεται σε απόλυτα μεγέθη σε σύγκριση με τον προηγούμενο χρόνο). Στον Πίνακα 8.1 φαίνονται οι μεταβολές του Ακαθάριστου Προϊόντος στα κατεχόμενα για την περίοδο 1984-2002. Δεν ήταν δυνατό να βρεθούν σε αυτό το στάδιο οι ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης στα κατεχόμενα για τα χρόνια 1977 μέχρι και το 1984. Επειδή όμως υπάρχουν τα δεδομένα για το 1977, είναι δυνατό να εκτιμηθεί ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης από το 1977 έως το 2002.

Από τα στοιχεία για τα έτη μετά το 1984 φαίνεται ότι υπήρξε θετικός ρυθμός μεταβολής του Ακαθάριστου Προϊόντος για δεκαπέντε από τα δεκαεννέα έτη. Στα χρόνια της ανάπτυξης, ο ρυθμός ήταν αρκετά υψηλός (περισσότερο από 4% για τα δώδεκα από τα δεκαεννέα έτη). Με εξαίρεση το 2000, κατά το οποίο ο αρνητικός ρυθμός ήταν μόνο -0,6% τα άλλα τρία έτη σημειώθηκε μείωση του Ακαθάριστου Προϊόντος που κυμαινόταν από -3,7% μέχρι -5,7%. Τα έτη αρνητικής επίδοσης της οικονομίας στα κατεχόμενα συμπίπτουν με σημαντικούς εξωγενείς παράγοντες όπως ο πόλεμος του κόλπου το 1991, η απόφαση του

Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τις εξαγωγές των προϊόντων των κατεχομένων (1994) μετά την προσφυγή της κυπριακής Κυβέρνησης, ενώ τα έτη 2000 και 2001 ήταν η περίοδος της κατάρρευσης αρκετών τουρκοκυπριακών τραπεζών.

Συνολικά, παρά τις αρνητικές επιδόσεις ορισμένων ετών, η γενική επίδοση είναι θετική και έχει βοηθήσει στη γενική βελτίωση του κατά κεφαλή Ακαθάριστου Εισοδήματος εκφρασμένο σε δολάρια ΗΠΑ. Τα δεδομένα για το κατά κεφαλή Ακαθάριστο Προϊόν φαίνονται στον Πίνακα 8.2.

Ο Πίνακας 8.2 επιβεβαιώνει όσα προαναφέραμε σχετικά με την ανάπτυξη: το Ακαθάριστο Προϊόν ανά κάτοικο μειώθηκε σε απόλυτους όρους το 1991, το 1994 και το 2001. Εντούτοις, από τον ίδιο πίνακα προκύπτει το γεγονός ότι κατά τα πρώτα έτη μετά την εισβολή, μολονότι η οικονομία στα κατεχόμενα αναπτύχθηκε με ικανοποιητικό ρυθμό (με 3,9% κατά μέσο όρο ετησίως), το κατά κεφαλή ΑΕΠ μειώθηκε από $1444 δολάρια ΗΠΑ το 1977 σε $1274 το 1984. Το 2002 το Ακαθάριστο Προϊόν ανά κάτοικο έφθασε, με βάση τα δημοσιευόμενα στοιχεία, στα $4409, ενώ το 2003 αυξήθηκε και έφθασε τα $5949. Το επίπεδο αυτό εισοδήματος κατατάσσει την οικονομία στα κατεχόμενα στις τάξεις των μεσαίων εισοδημάτων στη διεθνή συγκριτική κατάταξη. Είναι σημαντικό βέβαια ότι το κατά κεφαλή Ακαθάριστο Προϊόν υποχώρησε τα τελευταία χρόνια από $4666 το 1999 στα $4409. Με τη σταδιακή διολίσθηση που έχει υποστεί η τουρκική λίρα, το κατά κεφαλή Ακαθάριστο Προϊόν στην περίοδο 1996-2002, κυμάνθηκε γύρω από το επίπεδο των $4200, στο οποίο έφθασε για πρώτη φορά το 1996, επιδεικνύοντας διαχρονική στασιμότητα.

Διάγραμμα 16

Επειδή η συναλλαγματική ισοτιμία του δολαρίου ΗΠΑ παρουσιάζει υψηλή μεταβλητότητα, έχει ενδιαφέρον ο υπολογισμός του Ακαθάριστου προϊόντος ανά κάτοικο στο κατεχόμενα, σε Κυπριακές Λίρες και σε σταθερές τιμές ώστε οι μεταβολές να αντανακλούν με καλύτερο τρόπο τις αλλαγές στην αγοραστική δύναμη του εισοδήματος. Στο διάγραμμα 16 φαίνεται το Ακαθάριστο Προϊόν ανά κάτοικο στα κατεχόμενα υπολογισμένο σε Κυπριακές Λίρες και σε σταθερές τιμές 2003 ως ποσοστό του αντίστοιχου μεγέθους στις περιοχές που ελέγχονται από την κυπριακή κυβέρνηση.

Μέσα στην τελευταία εικοσαετία η αγοραστική δύναμη του ακαθάριστου προϊόντος ανά κάτοικο διπλασιάστηκε στα κατεχόμενα εδάφη. Βεβαίως, ο υπολογισμός αυτός είναι προσεγγιστικός διότι έχει γίνει σε κυπριακές λίρες και σε σταθερές τιμές στο ελεύθερο τμήμα και όχι στο κατεχόμενο

τμήμα της Κύπρου. Το ακαθάριστο προϊόν ανά κάτοικο στα κατεχόμενα εδάφη παρέμεινε σταθερό και ίσο περίπου προς το 1/3 του αντίστοιχου εισοδήματος στα εδάφη που ελέγχει η κυπριακή κυβέρνηση. Βεβαίως, η σύγκριση της αγοραστικής δύναμης θα έπρεπε να γίνει με βάση τις Ισοτιμίες Αγοραστικής Δύναμης (Purchasing Power Parities) οι οποίες όμως δεν είναι διαθέσιμες για τα κατεχόμενα. Εάν υποθέσουμε ότι το επίπεδο τιμών στα κατεχόμενα ανέρχεται στο 60% των τιμών στα ελεύθερα εδάφη, τότε η αγοραστική δύναμη του ακαθάριστου προϊόντος ανά κάτοικο στα κατεχόμενα ανέρχεται σε 0,33/0,6=55% του αντίστοιχου μεγέθους στα ελεύθερα εδάφη.

• Τουρισμός

Παρά τις πολύ ευνοϊκές προοπτικές και τις δυνατότητες που παρουσιάζουν τα κατεχόμενα για τον τουρισμό (υπήρχε ξενοδοχειακή υποδομή και μεγάλη έκταση αξιόλογων ακτών), δεν φαίνεται να σημειώθηκε ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη. Η ανάλυση των στατιστικών δεδομένων δείχνει μιαν ανάμικτη εικόνα. Παρατηρούνται σοβαρές διακυμάνσεις στον αριθμό των περιηγητών από την Τουρκία ενώ ο τουρισμός από χώρες άλλες, πλην της Τουρκίας, παραμένει σε πολύ χαμηλό επίπεδο.

Κατά τα πρώτα χρόνια, στη δεκαετία 1977-1987, για τα οποία δημοσιεύονται στοιχεία, ο αριθμός των περιηγητών κυμάνθηκε γύρω από το επίπεδο των 100 χιλιάδων ατόμων. Σημειώνεται όμως ανακατανομή, με μεγάλη αύξηση του αριθμού των περιηγητών από τρίτες χώρες. Ο αριθμός τους ανήλθε από 10 χιλιάδες το 1977 σε 26 χιλιάδες το 1986 ενώ η συμμετοχή τους στο σύνολο της τουριστικής κίνησης από 10% σε 20%.

Το 1987 σημειώνεται η πρώτη μεγάλη αύξηση του αριθμού των περιηγητών, από 133 χιλιάδες το 1986 στις 184 χιλιάδες. Ο πόλεμος του κόλπου του 1991, όπως ήταν φυσικό κατέληξε σε απότομη μείωση του τουριστικού ρεύματος. Μετά όμως από το επεισόδιο αυτό ο τουρισμός στα κατεχόμενα εισήλθε σε ανοδική πορεία και έφθασε το 2000 στις 433 χιλιάδες. Ο επόμενος χρόνος, που σημαδεύεται από τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου 2001, καταλήγει σε σημαντική υποχώρηση του τουριστικού ρεύματος, που όμως συνοδεύεται από άμεση ανάκαμψη το 2002 στο επίπεδο των 426 χιλιάδων για να φθάσει σε επίπεδα ρεκόρ το 2003 με 470 χιλιάδες, σαν αποτέλεσμα μεταξύ άλλων και του ανοίγματος των οδοφραγμάτων που επέτρεψε πολύ μεγαλύτερη διακίνηση τουριστών και από τις ελεύθερες περιοχές. Οι επισκέπτες από χώρες άλλες, πλην της Τουρκίας, έφθασαν το 2003 στις 130 χιλιάδες ή 27,6% του συνόλου, ο δε ρυθμός αύξησής τους τα τελευταία χρόνια (μεταξύ 2001 και 2003) ήταν θεαματικός (περίπου +50%), γεγονός που δημιουργεί ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον.

Οι εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος ως ποσοστό του Ακαθάριστου Προϊόντος φαίνονται στον Πίνακα 8.14. Τα δεδομένα για τις εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος, επιτρέπουν αμφιλεγόμενα συμπεράσματα για την εκτίμηση του ρόλου που διαδραματίζει ο τουρισμός στην οικονομική ανάπτυξη των κατεχομένων. Εκτιμάται ότι το ποσοστό του Ακαθάριστου Προϊόντος που αντιπροσωπεύει το τουριστικό συνάλλαγμα ήταν κατά μέσο όρο, για ολόκληρη την περίοδο 1984-2003 περίπου 23,0%. Δημιουργείται επομένως το ερώτημα γιατί αυτές οι μεγάλες εισπράξεις συναλλάγματος δεν οδήγησαν σε πολύ πιο ταχεία ανάπτυξη. Μεταξύ 1987 και 1990 και 1993-1995 το ποσοστό του Ακαθάριστου Προϊόντος που εισέρευσε ως τουριστικό

συνάλλαγμα, με βάση τα δημοσιευόμενα στοιχεία, υπερέβη το 30% ετησίως. Επιπλέον, κατά τα έτη 1984, 1991, 1992 και 1996-1999, το ποσοστό αυτό κυμαινόταν μεταξύ 20-30%. Σαν ποσοστό του Ακαθάριστου Προϊόντος οι εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος μειώθηκαν στο 10,3% το 2001, 12,1% το 2002 και 13,9% το 2003. Οι αριθμοί αυτοί είναι πολύ χαμηλοί δεδομένης της μεγάλης αύξησης του αριθμού των ξένων τουριστών (από 80 χιλιάδες το 1999 στις 130 χιλιάδες το 2003) και τη διατήρηση του αριθμού των Τούρκων περιηγητών σε υψηλά επίπεδα.

Είναι αναγκαίο να επεξηγηθεί για ποιο λόγο ο τουρισμός δεν είχε πολύ πιο εκτεταμένες επιπτώσεις στην υπόλοιπη οικονομία και δεν οδήγησε σε ταχύτερη ανάπτυξη. Μια πιθανή εξήγηση είναι η λανθασμένη εκτίμηση των πραγματικών εισπράξεων σε συνάλλαγμα από τον τουρισμό. Χωρίς εκτεταμένη λεπτομερή ανάλυση δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθούν οι πραγματικές επιπτώσεις.

Η μικρή σημασία του τουρισμού τεκμηριώνεται επίσης από την περιορισμένη αύξηση της τουριστικής υποδομής σε κλίνες και τη χαμηλή συμβολή του κλάδου στο Ακαθάριστο Προϊόν και την επικερδή απασχόληση. Το ποσοστό συμμετοχής του τομέα των ξενοδοχείων και των εστιατορίων στο Ακαθάριστο Προϊόν ανήλθε από 2,8% το 1977 σε μόλις 3,5% το 2003. Παράλληλα, η υποδομή σε ξενοδοχειακή δυναμικότητα παρέμεινε περιορισμένη. Πιο σημαντικό όμως είναι το γεγονός ότι η αξιοποίηση της, όπως μετράται με τον ρυθμό πληρότητας παρέμεινε σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Τα δεδομένα του Πίνακα 8.16 δείχνουν ότι ουδέποτε ο ρυθμός πληρότητας των κλινών των ξενοδοχειακών καταλυμάτων υπερέβη το 44%. Από τα δημοσιευόμενα στοιχεία προκύπτει ότι ο αριθμός των ξενοδοχείων είναι μικρός. Το 1977 υπήρχαν 21 ξενοδοχειακές μονάδες, 40 το 1995, 55 το 2002 και 57 το 2003 (Πίνακας 8.15). Τα τουριστικά διαμερίσματα ήταν 4 συγκροτήματα το 1977 και έφθασαν τα 58 το 2003. Η συνολική δυναμικότητα σε κλίνες ήταν 3265 το 1977 και 11858 το 2003.

Η μικρή επιτυχία του τουρισμού και η περιορισμένη πολλαπλασιαστική επίπτωση του στην υπόλοιπη οικονομία φαίνεται και από το πολύ χαμηλό ποσοστό πληρότητας των ξενοδοχειακών διευκολύνσεων. Αυτό υποδηλώνει χαμηλή κερδοφορία στις ξενοδοχειακές μονάδες, γεγονός που περιόρισε τις επενδύσεις και κατ' επέκταση την ανάπτυξη της υπόλοιπης οικονομίας. Ο τουρισμός δεν αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη της οικονομίας, παρά το γεγονός ότι οι εισπράξεις σε συνάλλαγμα από τον τουρισμό έφτασαν σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με το Ακαθάριστο Προϊόν.

Ο συνδυασμός της χαμηλής επίδοσης των εξαγωγών με την αδυναμία του τουρισμού και τη μικρή σχετικά επίδραση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η εξωτερική ζήτηση μικρή μόνο επίπτωση είχε στην ανάπτυξη της οικονομίας στα κατεχόμενα.

Δραστηριότητες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

➤ 29 Μαρτίου 2005

Το ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Συντονιστής Φορέας της Α.Σ. "E-QUALITY", στο πλαίσιο του Έργου «Ανάπτυξη Συστήματος Ποιότητας των Υπηρεσιών Συμβουλευτικής Στήριξης και Απασχόλησης» και ειδικότερα στο πλαίσιο του υποέργου 7 «Διεύρυνση της δικτύωσης φορέων και δομών συμβουλευτικής στήριξης και απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο με την ενεργό συμμετοχή συλλογικών οργανώσεων της ομάδας στόχου», διοργάνωσε στις στο Ηράκλειο - σε συνεργασία με το Περιφερειακό ΙΝΕ/ΓΣΕΕ Κρήτης - συνάντηση ενημέρωσης με θέμα «Παρεμβάσεις και δράσεις στο πεδίο της Απασχόλησης και της Ισότητας ευκαιριών στην πράξη».

Στη συνάντηση ενημέρωσης έγινε προσέγγιση των παρακάτω θεμάτων:

- Η δικτύωση ως στρατηγική για την προώθηση της απασχόλησης και της ισότητας ευκαιριών στην πράξη
- Σύστημα Ποιότητας των Υπηρεσιών Συμβουλευτικής Στήριξης και Απασχόλησης (εναλλακτικές εφαρμογές του)
- Ποιότητα στην Απασχόληση και Κατάρτιση κοινωνικά ευπαθών ομάδων

Το ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ εκπροσώπησαν οι επιστημονικοί του συνεργάτες Ζαβιτσάνου Αδαμαντία & Γράβα Θάλεια, οι οποίες πραγματοποίησαν και εισηγήσεις. Επίσης συμμετείχαν η Τρικκαίου Μαριάννα (ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ), ο Γεωργίου Δημήτρης (Σύμβουλος Ποιότητας) και ο Παπαδάκης Νίκος (μέλος της Ομάδας Έρευνας του έργου).

Στη συνάντηση ενημέρωσης συμμετείχαν σύμβουλοι τοπικών δομών συμβουλευτικής στήριξης και απασχόλησης, δήμοι, εκπρόσωποι εργοδοτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων, φορείς ισότητας, ΚΕΚ, εκπρόσωποι της ομάδας στόχου του έργου, κ.ά.

➤ 29 Ιουνίου 2005

Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ παρουσίασε (Φραντζτέσκος Φατούρος Σάββας Ρομπόλης, Πέτρος Λ. Ρυλμόν, Ηλίας Ιωακείμογλου) σε ημερίδα στην Αθήνα, τα αποτελέσματα της Μελέτης του ΙΝΕ «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος».

➤ 30 Ιουνίου 2005

Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ στα πλαίσια του έργου Οδύσσεια «Σχέδιο Ολοκληρωμένης Επιχειρησιακής Στρατηγικής Ανάπτυξης για την Απασχόληση στην Αττική», διοργάνωσε τηλεδιάσκεψη με αντικείμενο τις Ευέλικτες Μορφές Εργασίας - (Γιάννης Κουζής) και την αξιολόγηση του έργου Οδύσσεια (Έλλη Δελατόλα).

➤ 17 Ιουλίου 2005

Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ οργάνωσε σεμινάριο συνδικαλιστικής επιμόρφωσης (Β. Τακούδης) στην Ερέτρια Ευβοίας με θέμα: «Συστήματα Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση» με την συμμετοχή αντιπροσωπειών συνδικαλιστικών οργανώσεων Ρουμανίας και Μολδαβίας. Την Εισήγηση παρουσίασε ο Επ. Διευθυντής του ΙΝΕ και Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου Σ. Ρομπόλης.

➤ 25 Ιουλίου 2005

Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ οργάνωσε σεμινάριο συνδικαλιστικής επιμόρφωσης (Β. Τακούδης) στην Ερέτρια Ευβοίας με θέμα: «Οικονομική πολιτική στην Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση» με την συμμετοχή αντιπροσωπειών συνδικαλιστικών οργανώσεων της Ρωσίας καθώς και Καθηγητών του Πανεπιστημίου της Μόσχας. Την Εισήγηση παρουσίασε ο Επιστημονικός Σύμβουλος του ΙΝΕ ΓΣΕΕ Χρήστος Τριανταφύλλου.